

UNIVERSITATEA DIN TURKU

COLUMNA 11

PUBLICATIE A
LECTORATULUI DE LIMBA ROMANA

decembrie 1997
TURKU

Responsabil de număr

Marilena Aldea

Lectoratul de Limba Română
Universitatea din Turku - Turun Yliopisto
Henrikinkatu 2 - FIN - 20014 - Turun Yliopisto
TURKU - FINLANDA

ISSN 0780 -1262
TURUN YLIOPISTO OFFSET

TURKU 1997

„Nici una din marile națiuni ale Europei actuale n-a oferit, în istoria și preistoria sa, probleme atât de tulburătoare ca națiunea română. Descoperirea originii latine corectă o eroare de mai multe ori seculară și introducea un sentiment național nou.“

ALF LOMBARD
în Destinele latinității orientale

REMEMBER ALF LOMBARD

LINGVIȘTI ROMÂNI DESPRE ALF LOMBARD, LA MOARTEA SA

Dr. Docent **Marius SALA**,
 membru corespondent al Academiei Române
 Directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan“ al Academiei Române

ALF LOMBARD
 (1902 - 1996)

Prin dispariția lui Alf Lombard, limba română pierde pe cel mai profund cunoscător al ei din străinătate. Evocarea personalității sale o fac cu emoție fiindcă l-am cunoscut după terminarea facultății (prima din cele 105 scrisori pe care le păstrez de la el datează din 18 martie 1957; ultima mi-a scris-o cu o lună înainte de a muri).

Într-o autobiografie din 1968, pe când i se pregătea un număr omagial în SCL cu ocazia pensionării sale, Alf Lombard scria: „M-am născut la Paris ... la 8 iulie 1902. Tata francez, profesor de liceu... Mama suedeză, Louise L. născută Lundberg, fiica primului medic (medic - șef) al regelui Carol XV din Suedia... Familia Lombard este o veche familie franceză protestantă din orașul Nîmes... Eu eram cetățean francez până la anul 1924, când m-am naturalizat suedez. (Mama mea s-a întors în Suedia, cu mine, în 1905)“. Tatăl murise în 1903.

Studiile și le-a făcut în Suedia, la Uppsala, avându-l ca profesor pe Erik Staaf, „un om unic ca creier și ca inimă“. Teza de doctorat, susținută în 1930 la Uppsala, *Les constructions nominales dans le français moderne*, este și astăzi o lucrare de referință. Din 1938 a fost numit profesor de filologie romanică la Lund, unde a funcționat până la pensionare, în 1969. A continuat să fie îndrumătorul doctoranzilor de română până în anul morții. În ultima scrisoare îmi scria: „Dar acum în ianuarie, cu povara anilor, am refuzat să fie reînnoită funcția respectivă. Sufăr de o boală de picioare necunoscută de

Amintim că paginile revistei *Columna* sunt deschise tuturor celor care găsesc de cuviință să-și exprime, și astfel, simpatia pentru prietenia noastră, prin contribuția lor la consolidarea relațiilor culturale româno-finlandeze.

Sperând că revista *Columna* își va urma destinul ascendent, lansăm astfel invitația, de pe acum, pentru colaborări la numerele viitoare.

Cu cele mai bune gânduri și cu încrederea într-un spirit real de colaborare și prietenie, așteptăm materialele pentru următoarele etape ale „înălțării“ *Columnnei*.

Redacția

medicii mei, și mă deplasez doar cu multă greutate și nu mai ies din casă; funcționez - în mod aproape normal - numai așezat sau culcat “.

Alf Lombard a fost unul dintre marii romaniști suedezi. Alături de teza de doctorat menționată pot fi citate alte lucrări consacrate francezei sau italienei, precum și unele de lingvistică romanică comparată. Cele mai multe studii sunt însă cele dedicate limbii române. În afară de numeroase articole a publicat patru cărți: *La prononciation du roumain, Le verbe roumain. Étude morphologique, La langue roumaine. Une présentation, Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (în colaborare).

Numai enumerarea acestor lucrări ne arată că avem a face cu un pasionat cercetător al limbii noastre. Și, ca în cazul unei mari dragoste, această pasiune a izbucnit dintr-o dată, după o vizită de o lună la București, în 1934, când și-a adunat materialul pentru prima sa carte, *La prononciation du roumain*, publicată în 1935. Această carte de căpătâi pentru oricine studiază fonetica limbii noastre este o analiză a pronunțării românei din mediile cultivate bucureștene. Vizita la București a fost și prilejul de a stabili prietenii durabile: cu Ov. Densusianu, care i-a pregătit-o, cu Augustin Z. N. Pop, a cărui pronunțare stă la baza cercetării sale, și cu Al. Rosetti, marele lui prieten de mai târziu.

Numărul prietenilor era așa de mare, încât, ajuns în aprilie 1968 la București, se refugiază pentru odihnă câteva zile la Hotel Alpin de la Sinaia (mă ruga într-o scrisoare să nu spun nimănui unde se află; știam doar eu și Al. Rosetti). M-am bucurat și eu de prietenia lui timp de peste patru decenii.

Pasiunea cu care a cercetat limba noastră din cele mai vechi texte până astăzi se descoperă în monumentală sa operă *Le verbe roumain*, de peste 1000 de pagini, publicată la Lund (1955). Este o operă fundamentală nu numai pentru română (nu se poate scrie nimic în acest domeniu fără a o consulta), dar și pentru alte limbi romanice.

Încă în *Prefața* la această carte marele dispărut anunța că luca de câțiva ani la o introducere în studiul românei, pe care a părăsit-o pentru a scrie *Le verbe roumain*. În 1974 publică la Paris *La langue roumaine. Une présentation*, la un an după varianta în suedeză. Ca și la celelalte două lucrări menționate, trebuie să folosesc superlative pentru a o caracteriza: este cea mai bună gramatică a limbii române publicată într-o limbă străină. Valoarea ei este cu atât mai deosebită cu cât este vorba de o carte scrisă de un străin.

Ultima lucrare de proporții, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, scrisă în colaborare cu Constantin Gâdei, a apărut în 1981 și a fost redactată tot în franceză fiindcă, așa cum îmi scria în 1990, A. Lombard

considera că româna nu poate fi cunoscută dacă lucrările consacrate ei sunt publicate numai în românește.

Valoarea activității științifice a lui Alf Lombard a fost recunoscută, fiind ales membru corespondent și apoi membru de onoare al Academiei Române.

A propoz de cuvântul „străin“, m-am întrebat de multe ori dacă n-ar trebui să i se adauge un sens acestui cuvânt atunci când ne referim la Alf Lombard. Nu i se potrivește definiția din dicționar a acestui cuvânt pentru că el a fost, chiar dacă neoficial, o rudă, un prieten al românilor. Cum să spun de Alf Lombard că nu are nici o legătură, nici o contingentă cu românii, când el a obținut pentru limba lor dreptul de a fi materie de licență, la Universitatea din Lund (1961) și a creat acolo cea mai bogată bibliotecă de română existentă la vreo universitate occidentală? Această definiție a personalității lui Alf Lombard îmi permite să subliniez faptul că el a fost nu numai un îndrăgostit de limba română, de oamenii care o vorbeau (era tulburat, printre altele, și de frumusețea românelor), ci și de țara noastră. A publicat în Suedia numeroase articole despre România, atât în presă, cât și în enciclopediile suedeze. Știa tot ce se-ntâmpla în România. Știa că există cenzură. Într-o scrisoare îmi spunea: „Cenzura voastră poștală e condusă de un personal incompetent (sper că vor citi aceste rânduri)... Telefonați deci la cenzură și cereți-le ceea ce au făcut prima dată“ (să lase să treacă o carte). Relatându-i lui Al. Rosetti observația lui Alf Lombard, acesta a ridicat ochii spre cer și a exclamat: „Il est complètement fou“. Îmi amintesc cât de mult a suferit pentru România, în toamna lui 1965, când prietenul lui, Rosetti, îi sugerase să-l propună pe Tudor Arghezi la premiul Nobel (avea acest drept ca membru al Academiei Regale Suedeze). Mi-a explicat că n-are șanse, fiindcă Arghezi nu e tradus în suedeză sau în multe limbi de circulație internațională. Era îndrăgostit de Marea Neagră (a și creat un cuvânt francez: *négro-marin*). În 1967, înainte de a pleca spre casă, face la 3 dimineața o baie de adio „într-o Mare Neagră pe care n-am văzut-o așa neagră niciodată“.

Dragostea pentru limba română l-a făcut să sublinieze de mai multe ori importanța acesteia pentru lingvistica romanică. A devenit celebru prin cele scrise în prefața la *Le verbe roumain*: „...orice cercetare comparativă care nu ține seama de latinitatea orientală este mai mult sau mai puțin zadarnică sau, cel puțin, incompletă. Într-adevăr, o astfel de cercetare te face să te gândești, într-un fel, la o masă căreia tâmplarul s-ar fi mulțumit să-i pună trei picioare în loc de patru - să ne gândim la principalele trei limbi surori: franceza, spaniola și italiana -, lăsând al patrulea colț al mobilei fără suport, într-un

echilibru precar.“ Acest punct de vedere l-a susținut adesea la congrese sau la cursuri.

Am arătat că m-am bucurat de prietenia lui Alf Lombard. Ne-au legat cel puțin două pasiuni: cea pentru carte și cea filatelică. Cea mai mare parte a scrisorilor de la început conțineau informații din aceste două domenii: eram furnizorul titrat al bibliotecii Institutului de la Lund sau al bibliotecii lui Alf Lombard. Ajunsesem să am, cum spunea el, „le don de réaliser l'irréalisable“ grație insistențelor sale de a avea totul. Epitetul i se potrivea și lui când îi ceream vreo carte (în noiembrie 1960 îmi scria că a consultat toate cataloagele suedeze - și ce cataloage există în Suedia! -, dar nu mi-a găsit o carte pe care o ceream. Până la urmă a cerut un film la Triest pentru a o avea!). Ce să mai vorbesc de filatelie: îmi trimitea mancoliste cu timbrele românești (una din 1966, o mai păstrez!), dar nu înțelegea de ce fac colecție tematică (în 1968 mi-a scris doar: „salutări cordiale, *animalofilule!*“).

Alf Lombard a fost pentru mine nu numai un prieten (îmi cerea să-i spun Alf), ci și o ființă cu trei capete, pe care în termeni mitologici aș numi-o „prieten - maestru - tată“ (avea vârsta tatei). Cele trei calități l-au determinat să mă ajute să obțin o bursă la Lund ca să lucrez cu Bertil Malmberg, fostul lui elev, cu care nu se afla însă în termeni cordiali. Ziua lucram cu Malmberg (la 4 d.m. luam cafeaua), iar seara, zilnic, treceam pe la institutul lui Alf Lombard, unde adesea, în timpul discuțiilor, desfăcea sardine din țări romanice, cu sau fără capere, dar minunate. Repetam deci ce făceam la București când colaboram atât cu Iorgu Iordan, cât și cu Alexandru Rosetti. Se bucura ca un părinte de succesele mele și mă dojenea că nu-mi public teza de doctorat; s-a bucurat peste măsură la nașterea fiicei mele și, ca un părinte cu experiență, îmi spunea că un timp cercetările mele științifice vor suferi sau vor fi întârziate, dar voi fi compensat de această întârziere prin prezența copilului. Mă ținea la curent cu boala soției, doamna Eva, și îmi mărturisea la moartea ei că va fi îngropat alături de ea. Iată de ce, atunci când mi-a scris că articolul meu despre Suedia, publicat în „Familia“, este excelent, fiindcă „vous avez compris ce pays!“, a fost pentru mine o mulțumire deosebită fiindcă făcusem ceva ca țara lui, Suedia, să fie cunoscută în România, așa cum el și-a dedicat întreaga viață pentru a face cunoscute limba și țara mea în Suedia.

* * *

Text publicat în „Limba Română“, XLV, nr. 1 - 6, p.157 - 160, București, 1996

REMEMBER ALF LOMBARD

LINGVIȘTI ROMÂNI DESPRE ALF LOMBARD, LA MOARTEA SA

Dr. Docent Andrei AVRAM

Institutul de Fonetice și Dialectologie „Al. Rosetti“
al Academiei Române

ALF LOMBARD

(1902 - 1996)

În ziua de 8 martie 1996 a încetat din viață marele romanist suedez Alf Lombard, strălucit reprezentant al pleiadei de cercetători străini care și-au consacrat o mare parte a activității lor studiului limbii române.

Născut la Paris, la 8 iulie 1902, fiu al unui francez, profesor de liceu, s-a stabilit, după moartea tatălui său, în Suedia, împreună cu mama sa, suedeză. Bacalaureat la vârsta de 17 ani, se înscrie la Universitatea din Uppsala, unde obține titluri științifice în mai multe specialități ale filologiei (romanistică, anglistică, germanistică, slavistică), inclusiv titlul de doctor, cu teza *Les constructions nominales dans le français moderne*, publicată în 1930 (Uppsala/ Stockholm).

După o perioadă în care a funcționat ca docent la Uppsala (1930 - 1938), a fost numit, în 1938, profesor la Universitatea din Lund. În același oraș, a condus Institutul de Studii Romanice (Romanska institutionen) și s-a îngrijit de editarea seriei de „Études romanes de Lund“, pe care a întemeiat-o în 1940.

Distinsul savant, poliglot și om de o vastă cultură, a fost doctor *honoris causa* al câtorva universități și membru al mai multor academii și societăți științifice din Suedia și din alte țări. S-a numărat printre membrii de onoare ai Academiei Române.

Lista lucrărilor lui Alf Lombard este impresionantă; unei serii de cărți - începută, în 1926, cu *Europas och den vita rasens språk. En systematisk översikt* (Limbile Europei și ale rasei albe. Privire generală sistematică) - i se adaugă numeroase articole și recenzii. Lucrările publicate până în 1967

figurează în bibliografia din *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard à l'occasion de son soixante-cinquième anniversaire par ses collègues et ses amis*, Lund, [1969], volum care cuprinde și contribuții ale unor lingviști români (o bibliografie selectivă se găsește în SCL XIX, 1968, 5, p. 446 - 456).

A colaborat la publicațiile românești de specialitate, din România („Bulletin linguistique“, „Studii și cercetări lingvistice“, „Revue roumaine de linguistique“, „Limba română“) sau din afara ei („Revue des études roumaines“, „Cahiers Sextil Pușcariu“).

Contribuția savantului suedez la studiul limbii române este de prim ordin, prin dimensiuni și prin valoare.

În 1935 a văzut lumina tiparului, la Uppsala, *La Prononciation du roumain*, lucrare care, la mai bine de șase decenii de la apariție, continuă să ocupe un loc de frunte în bibliografia fundamentală a cercetărilor asupra foneticii limbii române. „Cu rare aptitudini pentru asemenea cercetări, urmărind până în cele mai subtile nuanțări articularea sunetelor, controlând mereu observațiile, Lombard a reușit să pună în evidență particularitățile proprii rostirii noastre“, scria, în 1937, O. Densusianu (GS VII, p. 323); „avem, în sfârșit, întâiul studiu complet asupra pronunțării românești «literare», nota un alt recenzent (E. Petrovici, DR VIII, 1934 - 1935, p.269), iar A. Graur considera că lucrarea „pourra fournir un excellent point de départ pour les recherches ultérieures sur la prononciation du roumain“) BL III, 1935, p.193), părere pe deplin confirmată.

În 1955 a apărut, la Lund, *Le verbe roumain. Étude morphologique* (două volume, însumând peste 1200 de pagini), lucrare monumentală, unică în genul ei printre studiile dedicate gramaticii românești și a cărei publicare a fost, pe drept cuvânt, socotită drept „un eveniment dintre cele mai importante pentru studiul limbii române“ (Mioara Avram, SCL VII, 1956, 1-2, p. 131). Ca în multe alte locuri (inclusiv în presa suedeză de mare tiraj), Alf Lombard își exprimă, în prefața lucrării (p. XIII), profunda simpatie pentru România („cette Roumanie où j' ai rencontré, chez les maîtres comme chez les jeunes, tant d'amitié, tant de dévouement“) și pentru poporul român („un peuple généreux, complaisant, laborieux, courageux dans la souffrance“).

Un serviciu imens a făcut Alf Lombard străinilor interesați de limba română sub aspect științific - sau/și domicili de a o învăța - prin cartea *La langue roumaine. Une présentation* (Paris, 1974), versiune revizuită a textului din volumul apărut, cu un an mai înainte, la Lund, sub titlul *Rumänsk grammatik*; de adăugat însă că, prin originalitatea unor analize și interpretări, această carte se adresează și specialiștilor pentru care româna este limbă maternă. Deosebit de util pentru ambele categorii de cititori este, de

asemenea, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (în colaborare cu Constantin Gâdei, Lund/ București, 1981).

Legăturile lui Alf Lombard cu România și cu românii au depășit cadrul preocupărilor științifice și didactice ale romanistului suedez. Regretatul savant a fost în relații de prietenie cu multe personalități din țara noastră - nu numai lingviști -, dintre care menționăm aici pe Al. Rosetti. A făcut din secțiunea română a bibliotecii Institutului de Romanistică din Lund o bază documentară de o extraordinară bogăție, dar, în același timp, a adunat în locuința sa obiecte de artă populară românească și alte lucruri (inclusiv mărci poștale) aduse sau trimise din România, țara pe care, începând cu anul 1934, a vizitat-o de mai multe ori și a cărei limbă nu numai că o studia și o predă, ci o și vorbea și o scria.

Era la curent cu evenimentele politice și cu viața culturală din România și cunoștea - poate, ca nimeni altul din străinătate - tot ceea ce se întâmplă în lingvistica din țara noastră. Unul dintre articolele cele mai importante asupra problemelor ortografiei limbii române - probleme care au constituit, în ultimii ani, obiectul unor vii dezbateri - poartă semnătura lui Alf Lombard și a apărut, în 1992, sub titlul *Despre folosirea literelor â și î* (LR XLI, 10, p. 531 - 540); după o solidă argumentare a propriului punct de vedere - vezi, printre altele, p. 539: „Menținerea literei î (în afară de cuvântul *român* etc.) ... este conformă principiului fonetic natural după care un sunet dat trebuie scris peste tot cu aceeași literă (eventual cu același grup de litere)“ -, autorul declară, în încheiere: „Eu personal votez, în concluzie, pentru *statu - quo*“ (p. 540).

Am avut șansa de a mă număra printre românii pe care Alf Lombard - asociindu-și demersurile la cele ale lui Al. Rosetti - i-a ajutat să beneficieze de stagii de specializare la Universitatea din Lund. Recitesc acum, cu emoție și cu tristețe, ceea ce, după mulți ani, îmi scria la 21 august 1992: „Ne vom mai revedea în viața aceasta? M-aș bucura imens. Cât despre mine, aproape nu mă mai mișc, dar trebuie să știi că dacă ai dori D-ta să revezi Suedia și să stai câțva timp la Lund, te-aș primi acasă la mine cu aceeași plăcere ca și cu vreo 30 de ani în urmă“. Nu mi-a fost dat să-l revăd pe marele învățat suedez. Alf Lombard s-a stins, lăsându-ne fără speranța de a afla în viitorul apropiat că, mdeva în lume, un romanist de talia lui este în măsură să-l egaleze în competența și dragostea investite de un străin în studiul limbii noastre naționale.

* * *

Prof. univ. Dr. **Flora ȘUTEU**
Universitatea din Craiova

ALF LOMBARD ȘI PARADIGMELE ROMÂNEI CONTEMPORANE

Cu un an înainte ca Alf Lombard, marele romanist de la Lund, cercetătorul pasionat până la fascinație de limba română, să împlinească 80 de ani, se publica în coeditare româno-suedeză ultima sa operă de referință: *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine - DMLR* (semnată cu generozitate împreună cu C. Gâdei, vorbitorul nativ de română care i-a servit ca martor al „realității limbii“).

DMLR își propune și reușește pe deplin să ofere cel mai minuțios și interesant model de sistematizare lexicografică a morfologiei românești contemporane, într-o viziune globală moderat funcționalistă. El clasifică și descrie întregul domeniu al părților de vorbire flexibile care există în competența activă și pasivă a vorbitorilor români din timpurile moderne.

Dicționarul propriu-zis este o listă alfabetică de cuvinte în formă-tip (de dicționar) însoțite, fiecare, de unul sau mai multe simboluri literale asociate cu un număr. Aceasta este partea a treia a cărții, care cuprinde mai bine de jumătate din volum. Lista are un inventar de aproximativ 30.000 de cuvinte. Explicația simbolurilor literale este cuprinsă în partea întâi, iar partea a doua descrie tipurile și subtipurile flexionare reprezentate prin cuvintele din dicționar. Sistemul este deosebit de ingenios, fiind foarte practic, accesibil și economic.

În partea a doua sunt descrise explicit 869 de tipuri flexionare, dar deoarece majoritatea tipurilor au și anumite variații, de asemenea explicate prin câte un exemplu, se poate spune că dicționarul oferă imaginea completă a celor 30.000 de cuvinte ale sale în 1263 de paradigme. Fiecare tip flexionar este ilustrat printr-un cuvânt-model (numit cuvânt-rubrică) cu flexiunea descrisă

complet, iar variația, prin câte un model în care apar numai diferențele de scriere, pronunțare, flexiune internă (alternanțe) sau categorii gramaticale absente. Diferențele se pot identifica ușor prin comparația cu modelul tipului.

Simbolurile literale ale tipurilor flexionare, ca și ale variațiilor, sunt deosebit de transparente: *M, F, N* pentru substantive grupate în primul rând după criteriul genului; *A* pentru adjectivele calificative; *P* pentru clasa substitutelor, adică a pronomelor, în care însă Alf Lombard include toate articolele care nu se scriu într-un singur cuvânt cu substantivul sau cu adjectivul, numeralul, adjectivul pronominal și pronumele propriu-zis. Această clasă *P* este singura în care există ca unic criteriu de înșirare a flexiunilor, ordinea alfabetică a cuvintelor-model.

Pentru substantive, adjective și verbe, procedeele de stabilire a tipurilor flexionare sunt diferite de la o parte de vorbire la alta, într-o anumită ierarhie de tip structural. Substantivele grupate pe genuri sunt ordonate în tipuri după terminația formei-tip de singular n. ac. sau, la pluralia tantum, de plural. Pentru a exemplifica modul în care este văzută variația din cadrul unui tip flexionar, voi descrie un singur exemplu: la tipul flexionar al substantivelor masculine cu terminația *-e* este înregistrată variația substantivului *joule*, care primește articolul final *-ul*, nu *-le*. Acest substantiv se scrie cu *-e*, dar se pronunță / *ju /*, astfel că forma *juul* se raportează la pronunțare, nu la scriere. Flexiunea aberantă se explică prin caracterul parțial neadaptat al acestui substantiv neologic din terminologia tehnico-științifică. Asemenea observații de detaliu sunt deosebit de instructive pentru descrierea adecvată a morfologiei românești moderne, dar și pentru adoptarea unor decizii normative de către forurile competente românești.

Toate clasele de părți de vorbire amintite mai sus au asemenea criterii secundare de grupare a flexiunilor. Astfel, la adjectivul calificativ primul criteriu este terminația de masculin singular a cuvântului-tip. Acestui criteriu i se subordonează terminația de plural masculin și feminin. La verb primul criteriu este terminația infinitivului scurt asociată cu prezența sau absența sufixelor de prezent *-ez* sau *-esc/-ăsc*. Acest criteriu cuprinde verbele aparținând conjugărilor I-IV. În interiorul acestor conjugări, tipurile flexionare se clasifică după structura fonetică a infinitivului scurt și apoi după desinența de persoana întâi indicativ sau conjunctiv prezent. La conjugările V și VI (ultimele) primul criteriu este numai terminația de infinitiv scurt, apoi forma de perfect și participiu și, la sfârșit, forma de persoana întâi indicativ și conjunctiv prezent. La această conjugare apar și trei tipuri flexionare cu verbe fără temă de perfect și fără formă de participiu; primele două au fiecare câte o variație. Lista flexiunilor verbale se încheie cu verbul românesc fără infinitiv *va*, din expresia *mai va*.

Numerotarea flexiunilor este făcută începând cu unu în cadrul fiecărei grupări cuprinse prin simbolurile literale în lista alfabetică a dicționarului. În

cadrul flexiunilor, sunt simbolizate prin cifre categoriile gramaticale luate în considerare, iar pentru simboluri literale majuscule și minuscule, alternanțele. Toate aceste reprezentări simbolice, împreună cu alte comentarii, observații și precizări se află în partea I a lucrării. Atât partea I, cât și partea a II-a cuprind numeroase observații cu privire la morfologia limbii române, așa cum rezultă ea din izvoarele de referință ale autorului principal (Alf Lombard) sau din simțul lingvistic nativ al colaboratorului său.

Este evident că, la sfârșitul activității sale științifice închinată, în special, limbii române, Alf Lombard și-a propus să sistematizeze morfologia limbii române, pentru a oferi un ghid în acest puzzle deconcertant de enclavă romanică estică nord-dunăreană pe care a studiat-o cu exemplară dăruire mai bine de o jumătate de veac. Comentariile, criticile pe care le face, interpretările pe care le dă faptelor, clasificările la care supune întregul material sunt toate demne de atenție.

Aduc în discuție spre exemplificare trei cazuri emblematice pentru această lucrare unicat în românistică.

1. În cadrul flexiunii *ucigă-l toaca* (cuvânt compus având în dicționar indicativul *M 91*) apar ca *vocative* de singular și plural formele *ucigă-te toaca* și *ucigă-vă toaca*. Interpretarea morfologică mi se pare pe deplin justificată și, după știrea mea, cu totul originală. Gramaticienii au ignorat faptul că prin vocativ și substantivul dobândește categoria persoanei și anume a persoanei a doua. Această interpretare se găsește implicit în lucrările care consideră cazul vocativ un caz al subiectului unui predicat la imperativ. Până astăzi ea nu a fost luată în serios în gramatica românească, ceea ce are repercusiuni în analiza modernă de discurs axată pe anaforicile *eu* și *tu*, care se blochează în prezența unui substantiv la vocativ, fiindcă, prin definiție, substantivul nu are categoria persoanei.

2. Comentând flexiunea lui *leușor*, cu pluralul *leușori*, Alf Lombard observă (în partea I, la p. 54) că un asemenea tip de exprimare a pluralului prin modificarea bazei de derivare a diminutivului tot în sensul adoptării formei flexionare de plural există și în germană. Diminutivul *Kindchen* „copilaș” are la plural forma *Kinderchen*, cu radicalul modificat *Kinder* „copii” corespunzând singularului *Kind* „copil”.

3. În sfârșit, ca premieră în lexicografia românească postbelică, este de menționat că *DMLR* sparge tabuul pudibond al lexicologilor români și include în dicționar așa-numitele cuvinte obscene.

Ultima lucrare concepută și semnată de Alf Lombard, *DMLR*, așteaptă încă să fie valorificată pe deplin în gramatica descriptivă și în cea prescriptivă românească. Acesta ar trebui să fie omagiul țării noastre pentru prietenul desăvârșit care i-a fost Alf Lombard.

REMEMBER ALF LOMBARD

LINGVIȘTI SUEDEZI DESPRE ALF LOMBARD

Dr. Docent Ingmar SÖHRMAN

Profesor la Universitatea din Umeå, Suedia

LIMBA ROMÂNĂ ÎN INIMA PROFESORULUI ALF LOMBARD

„Un francez transformat în suedez” așa s-a descris profesorul Lombard însuși. S-a născut la Paris în 1902. Tatăl lui, Émile Lombard, era francez (profesor de liceu), și, după moartea lui timpurie, când Alf Lombard nu avea nici măcar un an, mama lui, Louise (născută Lundberg), profesoară, i-a continuat educația bilingvă (franceză-suedeză) și după întoarcerea lor în Suedia. În plus, a început să studieze limba germană când era foarte mic. Mai târziu, a adăugat alte limbi ca italiana și rusa, amândouă fiind mult apreciate de el. Prima lui soție s-a născut la Sankt Petersburg și vorbea rusa și suedeza, iar în timpul primilor ani de căsătorie vorbeau rusește între ei.

Interesul profesorului pentru limbile slave a continuat cu studiul altor limbi slave, ca poloneza, ceha etc., dar domeniul său preferat a fost romanistica. Și-a făcut doctoratul cu profesorul Erik Staaff, la Universitatea din Uppsala, și, în 1930, și-a susținut teza cu titlul *Les constructions nominales dans le français moderne*, operă monumentală pe care mulți lingviști o folosesc și astăzi. Încă în această carte și-a manifestat interesul pentru detaliile exacte și pentru limba contemporană. Studiase expresiile nominale în care se folosea un substantiv cu funcție de adjectiv, ca în exemplul „le bleu de ciel”. Interesul pentru strângerea și sistematizarea detaliilor, ca și pentru cunoștințele exacte i-a călăuzit pașii în lingvistică, deși a ajuns și un renumit autor de prezentări mai generale, bazate, însă, pe cunoștințele sale precise în acest domeniu.

Aprecierea de care s-a bucurat din partea profesorului Staaff a fost evidentă. Acesta a vorbit întotdeauna despre el cu multă stimă și respect. Din păcate, relația lui cu succesorul profesorului Staaff a fost mai complicată.

Prima carte a lui Alf Lombard (despre limbile lumii) a fost publicată în 1926, și aproximativ șaiszeci de ani mai târziu el însuși a reeditat-o. Așa cum ne așteptam, ea își păstrează și astăzi valoarea, fiind o carte de referință, amănunțită și exactă, încă foarte folositoare. Puțini cercetători și-au putut reedita o carte după șaiszeci de ani. Acest fapt arată valoarea și prestigiul operei sale.

Pe vremea când își termina teza s-au născut fetele lui, Adrienne și Yvonne. Fiul său, Ștefan, s-a născut vreo cincisprezece ani mai târziu.

În anii treizeci, profesorul Lombard împreună cu soția sa, Margit, a călătorit prin Franța și Italia, stabilind contacte amicale cu marii romaniști ai timpului din diferite țări.

Neglijarea limbii române, în romanistică, îl iritase, și profesorul Lombard începe să învețe românește, fără să bănuiască faptul că româna va fi limba cea mai apropiată de inima lui. În 1934 se duce pentru prima dată în România. Cu ajutorul profesorului Staaff, Alf Lombard ia legătura cu profesorul Ovid Densusianu, care i-a pregătit vizita în România. Marele istoric al literaturii române Augustin Z. N. Pop i-a fost sursă de informații lingvistice și sprijin în cercetare, profesorul Lombard notând cu atenție minuțioasă pronunțarea lui Augustin Z. N. Pop. Rezultatul călătoriei s-a materializat într-o carte despre pronunțarea limbii române, *La prononciation du roumain*, un manual folosit în multe țări.

În România, profesorul Lombard a cunoscut oameni de seamă, cum au fost Nicolae Iorga și Alexandru Rosetti. Prietenia strânsă cu Rosetti a continuat până la tragica moarte a lui Rosetti. Și-au scris unul altuia câte o scrisoare, în fiecare lună, pe tot parcursul vieții, până la moartea lui Rosetti. Îmi aduc aminte că odată, în 1989, pe când eu mă aflam în România, Alf Lombard întârziase cu răspunsul, iar Alexandru Rosetti, neliniștit de întârzierea scrisorii, m-a rugat să verific, până când mă întorc, să nu se fi întâmplat ceva cu el. Explicația era că profesorul Lombard tocmai termina reeditarea cărții despre limbile lumii, ultima sa carte, și, pentru prima dată, nu avusese timp sau forță să scrie scrisoarea lunară.

După prima sa vizită în România, marele istoric Nicolae Iorga i-a dat lui Alf Lombard o mobilă de sufragerie, un cadou extraordinar, care avea și valoare simbolică.

Este evident că mai târziu i-a cunoscut pe mulți alți lingviști români, care i-au devenit buni prieteni. Printre ei se numără savanții români Alexandru Niculescu, Florica Dimitrescu și Marius Sala.

La Universitatea din Uppsala, profesorul Alf Lombard a predat primul curs universitar de limba română din Suedia. O altă operă mare a lui Lombard a fost publicată în 1936, sub titlul *L'infinitif de narration dans les langues romanes. Étude de syntaxe historique*, lucrare în care discută dezvoltarea construcției infinitivale din punct de vedere sintactic, în limbile romanice, și posibilitatea originii latine a acestei construcții.

În 1938 a fost numit profesor la Universitatea din Lund, unde a rămas până în 1969, când s-a pensionat.

Este evident interesul viu și constant al lui Alf Lombard pentru toate limbile romanice. Celebra lui comparație a domeniului romanisticii cu o masă cu patru picioare avea menirea să atragă atenția asupra necesității studierii aprofundate a limbilor romanice de bază, printre care se număra și limba română.

Profesorul Lombard a străbătut tot teritoriul romanic din Europa și a scris articole despre cultura și situația politică a țărilor neolatine, din Andorra și până la Bender. A fost un fin observator și un bun cunoscător al țărilor romanice, dar era evident că se interesa mai mult de Franța, Italia și România.

În timpul profesoratului său și-au susținut teza de doctorat doisprezece doctoranzi. Una dintre teze trata o temă de lingvistică românească. Primul dintre doctoranzi a fost renumitul lingvist Bertil Malmberg, care mai târziu a fost numit profesor de fonetică la Universitatea din Lund. Cea de-a douăsprezecea și ultima doctorandă care și-a susținut teza pe timpul când Alf Lombard era profesor activ este Elsa Nilsson, cu o lucrare intitulată *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne*. Mai înainte își susținuse teza de licență Dagmar Falk cu un subiect legat de limba română.¹

Ca profesor și ca cercetător, activitatea și producția științifică a lui Alf Lombard a fost extrem de bogată. Este impresionantă nu numai cantitatea și calitatea ireproșabilă a studiilor sale științifice, ci și preocuparea de a scrie articole culturale și informative, destinate marelui public.

Mai întâi, trebuie menționat studiul său masiv despre verbul românesc intitulat *Le verbe roumain. Étude morphologique*, în două volume, publicate în 1955. În general, valoarea științifică a operelor marelui romanist rămâne întregă și astăzi. În ceea ce privește impresionantul său studiu despre verb, se poate spune că Lombard a cercetat morfologia verbului românesc în toată complexitatea sa. Toate detaliile sunt studiate și sistematizate. Volumele dezvăluie perfectă cunoaștere a limbii române, atât din punct de vedere sincronic cât și diacronic.

În afară de lucrări strict științifice, Alf Lombard a scris și lucrări didactice și dicționare, fiind interesat de găsirea unor metode pedagogice, în scopul răspândirii cunoștințelor și educării poporului. Astfel, a publicat numeroase articole în ziare și în enciclopedii și a scris emisiuni pentru radio.

Alf Lombard a fost un mare propagator al limbilor romanice și slave, și al culturilor în aceste limbi, în sensul cel mai bun al cuvântului. Deși savantul suedez a scris extrem de mult, abordând o amplă gamă de probleme și adresându-se unor cititori foarte diferiți, a fost evidentă preocuparea sa majoră pentru romanistică. Scrierile sale științifice se referă la multe limbi romanice, dar, deoarece obiectul acestui articol îl constituie relația lui cu limba română, lucrările sale despre celelalte limbi romanice nu vor fi menționate aici.²

Trebuie să subliniem faptul că, după ce s-a pensionat, profesorul Alf Lombard a scris aproximativ la fel de mult ca și în timpul cât a fost „activ“. Activitatea lui ca pensionar este de-a dreptul impresionantă.

Până în anul 1961, în universitățile suedeze se studiasse disciplina numită romanistică, dar, începând cu acest an, limbile romanice s-au separat, studiindu-se ca discipline separate: franceza, italiana, spaniola, româna. Introducerea studiului limbii române s-a făcut, desigur, la inițiativa lui Alf Lombard. De-a lungul anilor, aproape o sută de studenți au studiat limba română cu profesorul Lombard, cu Dagmar Falk și cu alți profesori.³ Printre acești studenți se numără și fostul ambasador al Suediei în România, Ragnar Ångeby, ca și actualul ministru adjunct al Afacerilor Externe, Pierre Schorri.

În 1942, în semn de recunoaștere a însemnătății lucrărilor sale pentru cultura românească, profesorul Alf Lombard a primit titlul de Comandor al Coroanei României.

Al doilea Război Mondial a împiedicat călătoriile prin Europa. Datorită faptului că, în anii de după război, Europa suferea urmările lui catastrofale, călătoria profesorului Lombard în România, în 1947, a fost plină de dificultăți. În timpul vizitei sale în România, Alf Lombard a fost numit Ofițer al Ordinului Meritul Cultural, pentru știință, iar, câteva luni mai târziu, a fost numit Membru Corespondent al Academiei Române, cu dreptul de a face câte o vizită de două săptămâni, în România, în fiecare an, ca oaspete al Academiei. Tot atunci a primit multe cărți extrem de valoroase. Schimbările politice nu-i modifică statutul, și, în 1957, numirea sa este confirmată din nou de Academie, care își schimbăse doar numele. După Cel de-al doilea Război Mondial, numai doi profesori au primit distincția de Doctor de Onoare, la Universitatea din Cluj. Astfel, în anul 1969, când profesorul Alf Lombard a primit această înaltă apreciere, el nota în jurnalul său: „Festivitatea de recepție a mea, ca doctor, în ziua de 2 octombrie, înainte de masă, în aula

universității, a fost extraordinar de pompoasă. Sala era plină, fuseseră invitate mai multe sute de persoane, iar la galerie se aflau studenții. Am fost singurul promovendus, primirea mea a fost, de fapt, singurul punct din program, astfel că totul s-a petrecut în jurul unei singure persoane și al unui singur lucru “.⁴ Aprecierea personală asupra evenimentului poate fi considerată simbolică pentru marele lingvist și iubitor al limbii și culturii românești. Momentul acesta ar fi putut constitui sfârșitul carierei lungi și bogate a profesorului Lombard, dar, de fapt, acesta și-a continuat activitatea științifică, și, în 1973, a publicat prima gramatică a limbii române, în suedeză, cu o dedicație pentru discipolii săi. O versiune mai elaborată a fost publicată în franceză, sub titlul *La langue roumaine. Une présentation* (Paris, 1974). Titlul modest este înșelător. În realitate, este vorba de o gramatică întreagă, plină de observații și comentarii bazate pe un contact strâns și îndelungat cu limba română. El însuși prefera versiunea franceză, conform scrisorii pe care mi-a scris-o acum câțiva ani.

Ultima lucrare mare a lui Alf Lombard despre limba română a fost *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine* (1981), scrisă în colaborare cu Constantin Gâdei, în care este prezentată, pentru prima oară, întreaga complexitate morfologică a cuvintelor românești. Dicționarele, în general, încearcă să evite acest tip de informație, care, evident, este foarte importantă și folositoare.

Pe când mulți dintre colegii lui ar fi preferat să stea acasă, Alf Lombard, datorită experienței sale multiculturale, era mai modern și înțelegea rolul primordial al cunoașterii directe a unei culturi și al legăturilor strânse cu reprezentanții ai unei limbi și culturi diferite de a sa. El a fost, de asemenea, unul dintre primii lingviști care s-au interesat de limba vorbită și de pronunțarea corectă a unei limbi.

Alf Lombard a început de mic copil să colecționeze timbre, astfel încât colecția lui de timbre suedeze, franceze, daneze și norvegiene a fost mare și completă. În afară de aceasta, a fost un mare colecționar de multe alte lucruri (etichete de chibrituri, cărți poștale, fotografii etc.). Botanica îl fascina, de asemenea. Avea un ierbar ce cuprindea șapte sute de plante. În conformitate cu interesul său pentru sistematizarea științifică, la școală nu fusese atras de activitățile sportive, dar era un băiat vioi, care nu respecta întotdeauna liniștea, în clasă. Prietenii lui l-au numit „Puck“ până la sfârșitul vieții. Dacă acest nume se referea la personajul shakespearian sau nu, n-am putut să stabilesc.

Alf Lombard a fost un mare prieten al animalelor, mai ales al câinilor. L-a descris cu multă afecțiune pe câinele familiei sale. În familie era vegetarian, dar în afara casei, ca oaspete, a mâncat carne și pește. Când

vorbea despre mâncăruri și gusturi, mai ales despre legume, era cam liric. Spunea că „ animalele sunt prietenii noștri, de ce să nu trăiască? Locul lor firesc desigur că nu e în oalele noastre, ci în natură.“ Oricum, el a gustat câteva preparate de carne și pește.

Pe plan personal, legăturile mele cu profesorul Lombard au avut loc mai ales prin corespondență. Din cauză că în ultimii ani ai vieții sale a fost surd, prefera contactele scrise, celor directe. L-am întâlnit numai de două ori, dar corespondența dintre noi s-a desfășurat în mod regulat. Deși n-am fost studentul său, sprijinul generos, pe plan științific și personal, pe care mi l-a acordat întotdeauna, m-a făcut să mă simt, totuși, unul dintre discipolii săi.

Profesorul îmi spunea că îi pare bine că scriu despre limba spaniolă, care este specialitatea mea, că mă ocup, în general, de romanistică, dar că trebuia să mă dedic „limbii române, române, române!“, așa după cum îmi scria odată, într-o scrisoare. După părerea mea, aceste cuvinte relevă importanța pe care profesorul Alf Lombard o acorda limbii române și, totodată, insistența sa ca studiul acestei limbi să se continue, în Suedia.

Marele lingvist și romanist Alf Lombard ne-a lăsat o moștenire extrem de valoroasă, pe care ne simțim datori s-o valorificăm și s-o dezvoltăm, contribuind la cunoașterea limbii române în Suedia și în lume.

NOTE

¹ Licența, în Suedia, corespunde, ca dificultate, unui examen situat între examenul de licență și doctorat, în România, fiind un fel de „master“ avansat.

² Cf. Dagmar Falk, Sven-Gösta Neuman și Östen Södergård (eds.), *Mélanges de philologie offerts à Alf Lombard*, Lund, 1969, unde se poate găsi și o bibliografie a lucrărilor lui Alf Lombard de până atunci.

³ Ingmar Söhrman, *Predarea limbii române în Suedia*, în „Limbă și Literatură“, nr. 1, București, 1984, pp. 61 - 63. Există și o versiune suedeză, *Rumänskans ställning i Sverige*, în „Moderna Språk“, nr. 3, 1983, pp. 229-232.

⁴ Alf Lombard, *Pagini inedite din memoriile lui Alf Lombard, II*, în „Limbă și Literatură“, 1988, pp. 33-37.

ROMÂNIA ÎN VREMURI TULBURI

În timpul Celui de-al doilea Război Mondial, când România și Finlanda, vrând-nevrând, intraseră în război, în anul 1941, alături de Germania, s-au creat diverse contacte între cele două țări, și s-au publicat prezentări asupra partenerului de arme îndepărtat și destul de necunoscut. Astfel, în Finlanda a fost publicat în 1944 un volum, de 109 pagini, în limba finlandeză, intitulat *Romania latinalainen saareke Kaakkoi-Euroopassa* (România, insulă latină în Sud-Estul Europei), de către Asociația finlando-română, cu o prefață calduroasă și elogioasă a lui Eero Rydman, președintele asociației (1889-1963), fruntaș politic al partidului liberal, și mai târziu, între altele, primar al capitalei. Conținutul cărții constă în material furnizat de partenerul român: o prezentare generală a țării.

O altă carte în limba suedeză, un volum de 151 de pagini, a fost publicată la Stockholm, de asemenea în 1944, în luna martie, de editura Lindfors Bokförlag, scrisă de Brita Wrede, o finlandeză cu limba maternă suedeza, cu titlul *Rumänien i ofredens år* (România în vremuri tulburi). Volumul este o carte de reportaj al unei călătorii în România, în mai 1943.

Doamna Wrede¹ (născută în Finlanda, în 1894 - moartă la Lund, în Suedia, în 1963) era fiica arhitectului Karl-August Wrede, cunoscut și ca scriitor religios, creator, între altele, al bibliotecii comunale din Turku. Dânsa se căsătorise cu Fabian August Wrede, cetățean suedez, și se stabilise în Suedia. A fost autoarea unor lucrări în proză despre hipism, despre sporturile de iarnă, publicate în Suedia (un roman publicat și în traducere finlandeză), ca și regizoarea unor filme documentare finlandeze din timpul războiului.

Brita Wrede a plecat în România ca reprezentantă a Asociației de ocrotire a copiilor a Mareșalului Mannerheim (înființată în 1920, la inițiativa lui Mannerheim), pentru a ține conferințe despre situația din Carelia, distrusă de război, și despre asistența socială de acolo. A stabilit relații și cu organizația românească de asistență socială - care era Consiliul de Patronaj. În plus, Comitetul din Stockholm pentru asistența copiilor finlandezi o delegase să trateze cumpărarea de alimente pentru a fi distribuite copiilor finlandezi din Carelia și din Laponia. A reușit în această acțiune și, în 1944, un lot de 17.000 kg de alimente a și ajuns în Finlanda.

Reportajul călătoriei este scris sub forma unui dialog bogat și curgător, în stilul unei opere narative. Autoarea inserează între pasaje dialogate multe informații despre

¹ Mulțumesc domnului Prof. Dr. Johan Wrede pentru precizările privind datele biografice ale autoarei.

starea de atunci ca și despre istoria României. Cartea este bogat ilustrată cu fotografii, unele probabil ale autoarei.

Călătoria a început de la Stockholm, cu avionul, la Berlin și de acolo, cu trenul, prin Polonia (Cracovia, Lvov) și Ucraina, până la București, fiind o călătorie de mai multe zile.

Doamna Wrede a frecventat cercurile cele mai înalte ale societății românești de atunci. A fost invitată la Sinaia, în primele zile ale șederii sale în București, de regina mamă, Elena - care deținea o poziție oficială - tânărul rege, Mihai, fiind necăsătorit. Nu l-a întâlnit pe regele Mihai, fiindcă el era izolat din cauza rujelei, o boală de copii, fapt care le-a făcut pe doamne să se amuze. Brita Wrede descrie cu amănunte viața la castelul Peleş și istoria dinastiei regale românești. Îl întâlnește și pe vicepreședintele Consiliului de miniștri, profesorul Mihai Antonescu, care îi acordă o audiență de zece minute, în condițiile în care nici ministrul din Elveția nu obținuse mai multe, persoană care așteaptă în aceleași timp cu ea în anticameră. Autoarea face cunoștință cu unele personalități din domeniul culturii, ca de pildă Martha Bibescu, stăpâna Palatului Mogoșoia, după moartea soțului său, survenită doi ani mai înainte. Doamna Wrede întreține, firește, relații strânse cu legația suedeză și finlandeză.

Autoarea călătorește în diverse regiuni ale României, fapt cu totul neobișnuit în timpul războiului, fiindcă toată partea de răsărit a României era zonă militară, inclusiv Delta Dunării. Ea vizitează instituții din domeniul asistenței sociale din diverse părți ale României, cum ar fi câteva spitale militare. Vizitează Transilvania, Delta Dunării, unde vede colonii de păsări și gustă ciorba pescărească. Vânează cormorani, și ar dori să se întorcă acolo în anul următor, în perioada de vânatoare. Merge în Basarabia, și în special la Tighina, datorită șederii regelui Carol al XII-lea acolo. Trece prin Bucovina, Suceava și Cernăuți. Cu un permis special vizitează instalațiile petroliere de la Ploiești, marea bogăție a României din timpul războiului, rafinării bombardate de forțele aliate un an mai târziu.

Cartea Britei Wrede cuprinde o serie de imagini impresioniste din spatele frontului, surprinzând atmosfera optimistă a României beligerante, țară în care viața își urmează cursul relativ bine, deși unii întrevăzuseră deja sfârșitul catastrofal al războiului.

Ca eșantion din cartea discutată vă prezentăm în traducere românească prima parte a ultimului capitol, cuprinzând interviul cu vicepreședintele Mihai Antonescu.

„Mă aflu într-o cameră imensă, o anticameră, și mă gândesc la unele și la altele, așa cum faci când aștepti. Ca timpul să treacă mai repede, mă uit la tablourile de pe pereți, tablouri frumoase, de valoare, la un goblen prețios, la niște covoare orientale strălucitoare, la diverse flori, la mobile grele și scumpe. Toate acestea constituie deci mediul și gustul președintelui de consiliu Mihai Antonescu, mă gândesc eu și fac efortul de a mi-l închipui pe bărbatul care lucrează aici. Sau poate că nu-i deloc gustul său. Poate că tot palatul este o moștenire din zilele regelui Carol, când România a schimbat președinții de consiliu unul după altul. Conducătorul țărăniștilor, Iuliu Maniu, șeful liberalilor, Gheorghe Tătărescu, naționalistul Iorga, președintele de consiliu Duca, ca să menționez doar câteva persoane.

- *Madame*, președintele de consiliu nu vă acordă decât o întrevvedere de zece minute, mă anunță o doamnă cochetă cu părul negru. Apoi ea traversează podeaua enormă spre ministrul României din Elveția și-i spune același lucru:

- *Monsieur le Ministre*, aveți numai zece minute la dispoziție. Acesta ridică nervos ochii din carnetul său; este evident că își pregătește prezentarea.

- Data următoare este rândul dumneavoastră, îmi spune dânsa. Deodată sună o sonerie, ministrul sare direct în picioare, își aranjează fularul și își îndreaptă pașii spre ușa care se deschide din interior, simultan cu soneria.

- El impune respect, îi spun eu Aprilianei Medianu. Cum ar trebui să mă pregătesc? Poate să-mi fac buzele? În timp ce caut în geantă rujul și oglinda, mă gândesc, cam agitată, că ar fi trebuit, poate, să-mi pregătesc dinainte niște cuvinte meșteșugite.

Apriliana râde chicotind melodios. Are emoții pentru mine.

- Muncеște optsprezece ore pe zi, îmi spune ea pentru a zecea oară. Se interesează de toate, găsește timp pentru toate. Azi, deși e duminică, a participat deja la o nuntă de militari, la un spital.

- Și ieri a fost nașul tânărului Seinescu, nepotul consilierului român de presă de la Stockholm. Din păcate, n-am fost în oraș, pentru că aș fi preferat să-l întâlnesc pe președintele de consiliu în particular, mă gândesc eu, și regret că nu mi-am urgentat călătoria de întoarcere.

Doamna cu părul negru își face din nou apariția și șoptește:

- Ieri ministrul X a fost aici. Când a plecat, dânsul a spus:

- În sfârșit am întâlnit un bărbat.

Mă gândesc: Este admirat și iubit. Deodată sună soneria din nou, secretara cu ochii negri îmi face un semn, și, la fel ca și ministrul ceva mai înainte, sar direct în picioare, îmi strâng cordonul pe șale și intru dorind din inimă să fac o impresie bună, căci bărbatul din ușă este unul în fața căruia o femeie se gândește la înfățișarea ei.

- În sfârșit, spun eu.

Pare puțin uimit, apoi zâmbește.

- Dumneavoastră ați fost pe lista mea timp de câteva săptămâni, dar de fiecare dată când am vrut să vă primesc, dumneavoastră ați fost plecată.

- Da, din păcate.

- Mi s-a spus că ați văzut multă lume și că ați călătorit mult.

- Da, am văzut păsările din Delta Dunării, orașele arse și satele goale ale Basarabiei, mănăstirile Bucovinei, Sinaia. Am văzut cum construieți România din interior. Chipul lui exprimă nedumerire.

- Mă refer la sănătatea populației, mă explic eu. În același mod, acum douăzeci de ani, Mareșalul Mannerheim a pus bazele sănătății publice în Finlanda. Altfel, națiunea finlandeză n-ar fi putut avea asemenea prestații.

- Țara dumneavoastră curajoasă constituie un model pentru noi. Admirăm Finlanda mai mult decât oricare altă țară. Avem același dușman. Situațiile noastre sunt asemănătoare.

- Sunteți o țară bogată - noi suntem săraci, spun eu cu tristețe. Deodată simt o mare recunoștință pentru acest bărbat, și adaug impulsiv: - Trebuie să vă mulțumesc pentru că negocierile mele privind cumpărarea de carne de porc pe contul asociației suedeze de ajutor pentru copiii finlandezi s-au terminat cu rezultate atât de bune.

- Da, am promis să vă dau cadou un vagon, și poate că încă un vagon, peste cantitatea pentru care aveți bani. Cadoul corespunde, așa cum știți și dumneavoastră, sumei pe care trebuie s-o plătiți pentru cheltuieli de vamă și impozite, aici, în România. Mă bucur că relațiile dintre Suedia și Finlanda sunt așa de bune, adaugă el.

- Suntem în fața unor sarcini mari, spune el. Războiul și în același timp reconstruirea provinciilor recuperate. Mai departe, reforma agrară. După exproprierea din 1921 a moșiilor mari, am fost în stare să distribuim pământ țăranilor în loturi de câte 50 - 100 de ha. Socotim că aceasta întărește spiritul civic al țăranilor și împiedică bolșevismul. Firește, faptul acesta a avut ca urmare o scădere provizorie de producție.

Sunt la curent cu ceea ce spune. Am văzut și am discutat cu oamenii despre modul de realizare a reformei, la țară. Nu-i nevoie să fac eforturi pentru a înregistra în memorie ceea ce spune. Pot să urmăresc modul său limpede de a prezenta faptele, sunetul ferm și pur al vocii lui.

Se oprește. - Vorbesc prea mult? spune el, zâmbind prietenos. Probabil l-am pironit cu privirea așa de mult, încât a crezut că am putut să urmăresc demersul gândirii lui numai cu greutate.

- Nu, nu! Am văzut cu ochii mei ceea ce spuneți. Țăranii au un drum lung până la ogoare. Recolta e inegală.

- Da, admite el, dar multe lucruri s-au schimbat deja în bine. Țăranii își unesc capitalul pentru a cumpăra mașini, se instruiesc. Îi ajutăm. Construim silozuri, instalații de uscare, de curățare și depozite.

O țăranime prosperă este un obiectiv în programul guvernului, și după reforma agrară, foștii moșieri și-au pierdut situația privilegiată și banii. O clasă este pe cale de dispariție și s-a născut o clasă nouă care deține puterea. Iar dificultatea constă în faptul că pătura de oameni calificați este încă prea subțire. Totuși - poporul român are un simț înnăscut pentru politică.

Am înțeles că n-a fost ușor pentru România să se afle în centrul atenției a patru mari puteri divergente și, totuși, legate printr-o dorință comună: *Petrolul*. Dorința de a-l lua, de a împiedica celelalte puteri să-l ia. Mihai Antonescu, un președinte de consiliu cu ochi curați de copil și cu o minte limpede, îmi dă un sentiment tonic de mobilizare activă a țării spre a învinge greutăți uriașe.

Soneria sună, minutele întrevederii s-au scurs. Spun cu regret:

- Trebuie să plec înainte de a fi avut timp să vă întreb măcar jumătate din ceea ce doream să știu. Excelență, ce spuneți despre situația actuală?

Îmi răspunde cu un râs așa de tineresc, că trebuie să râd și eu:

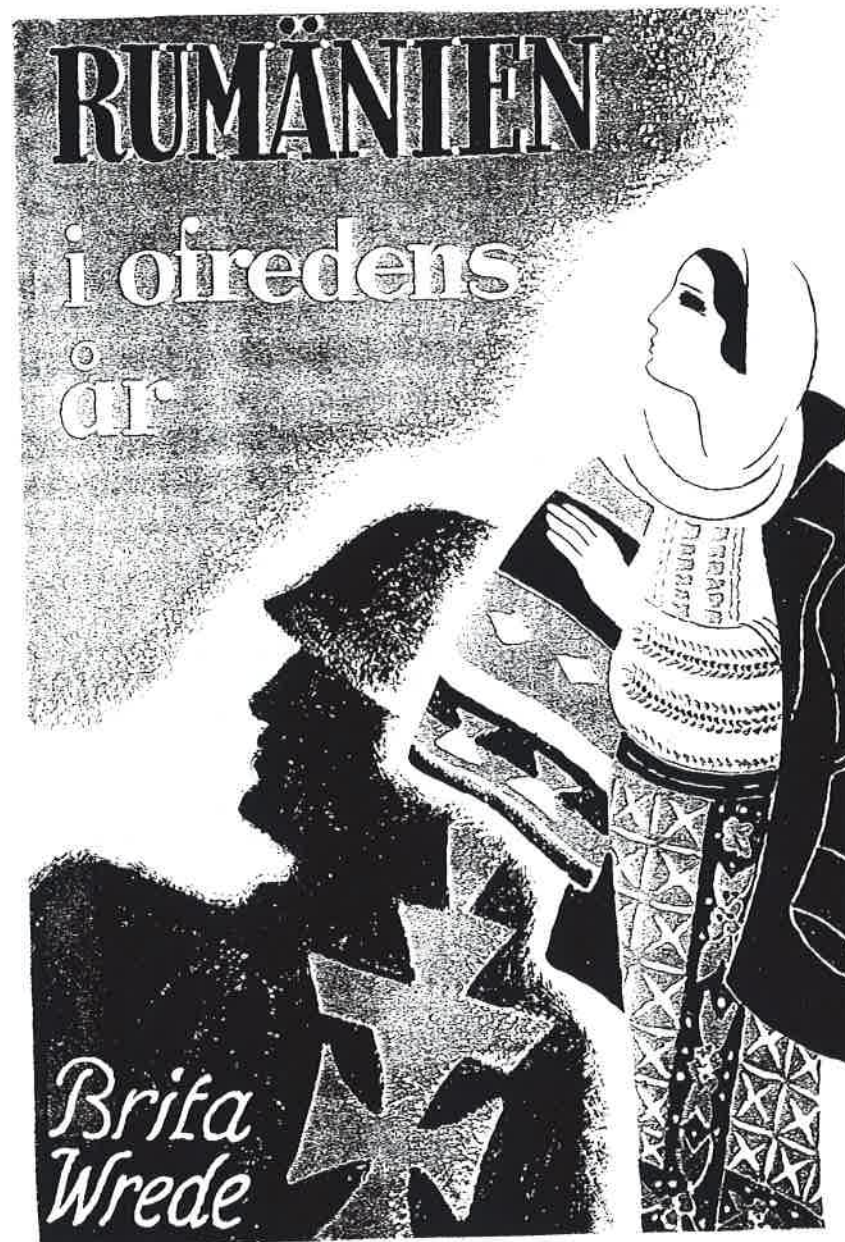
- Nu sunt un proroc, doar un biet președinte de consiliu.

- Care ar putea să spună diverse lucruri, dacă ar dori! Eu sper, totuși, să ne întâlnim din nou la toamnă, când voi veni aici la vânatoare. Acum am tras numai în cormorani din Delta, adaug eu.

Mă însoțește până la ușă. Un președinte de consiliu foarte tânăr și cu adevărat fermecător.

- Sunteți mereu binevenită la mine, răspunde el cu *grandezza*."

Prof. Dr. Docent **Lauri LINDGREN**
Universitatea din Turku

CORESPONDENȚE

Limba română face parte din grupul răsăritean al limbilor romanice. Ea se diferențiază mult de limbile înrudite din punct de vedere gramatical și lexical. Cercetătorii limbii române consideră că diferențele pot fi explicate prin izolarea ariei lingvistice și slabele ei contacte cu restul romanității. În același mod s-a explicat și caracterul conservator al românei în raport cu celelalte limbi romanice. Pe de altă parte, româna a suferit și influența limbilor înconjurătoare, mai ales cea a limbilor slave.

În cele ce urmează ne vom referi la una din trăsăturile prin care româna se deosebește de celelalte limbi neolatine, și anume la folosirea diferențiată a conectorilor adversativi, adică a conjuncțiilor coordonatoare ce exprimă opoziția: **iar**, **dar**, **însă**, **ci**.

Se consideră că româna a moștenit din latină posibilitățile multiple de a exprima opoziția, fără a păstra și forma corespunzătoare a cuvântului *magis*, așa cum îl mențin alte limbi romanice. După părerea unora, vecinătatea limbilor balcanice și slave a contribuit la crearea unui sistem de exprimare a opoziției pe trei nivele. De exemplu, în limba rusă contemporană există trei grade, cu formele corespunzătoare, de exprimare a aceluiași raport. În celelalte limbi romanice sunt cel mult două forme diferite care marchează grade ale opoziției: *pero* și *sino*, în limba spaniolă. Limba franceză, de exemplu, păstrează o singură formă: *mais*, care vine din forma latină *magis*. Pentru a exprima diferite grade de opoziție, limba franceză poate să recurgă, de exemplu, la mijloace extragramaticale, așadar la cele lexicale.

În limba română, conjuncția **iar** marchează o opoziție foarte slabă, sau chiar inexistentă:

Temperaturile maxime se vor încadra astăzi între -8 și 2 grade, **iar** mâine între -10 și -2 grade.

De cele mai multe ori, raportul adversativ este considerat a fi prea slab pentru a fi marcat, în traducere. De exemplu, în finlandeză și în franceză se folosește numai virgula sau conjuncția coordonatoare și:

Maksimilämpötilat asettunevat tänään -8 ja +2 asteen väliin, huomena -10 ... -2 asteeseen.

.... -8 ja +2 asteen väliin ja huomena -10 ... -2 asteeseen.
Les températures maximales varieront aujourd'hui entre -8 et 2 degrés, demain entre -10 et -2 degrés.
.... entre -8 et 2 degrés et demain entre -10 et -2 degrés.

În limba română, conjuncțiile **dar** și **însă** sunt folosite pentru a marca un grad mai accentuat al opoziției. Se pare că **însă** este o formă caracteristică limbii scrise, locul său în propoziție fiind mai liber. Chiar dacă sensul lor este apropiat, conjuncțiile **dar** și **însă** nu sunt tot timpul comutabile. Vom încerca să demonstrăm distribuția acestor forme într-o lucrare specială.

În următoarele exemple **dar** și **însă** se află în distribuție liberă, adică un termen poate fi înlocuit cu celălalt. Din punct de vedere sintactic, conjuncția **însă** are o topică mai liberă, ceea ce ar arăta, după unele păreri, valori stilistice diferite:

Mașina nu e nouă, dar a fost ieftină.
Auto ei ole uusi, mutta se oli halpa.
La voiture n'est pas nouvelle, mais elle a été moins chère.

Mașina nu e nouă, însă a fost ieftină.
Mașina nu e nouă, a fost însă ieftină.
Mașina nu e nouă, a fost ieftină însă.

Conjuncția **ci** marchează opoziția cea mai puternică, mergând până la negarea ideii exprimate anterior. De aceea, în cazul acesta, prima propoziție se află, obligatoriu, la forma negativă:

Nu mi-a dat telefon, ci mi-a scris o scrisoare.
Hän ei puhunut minulle puhelimessa vaan hän kirjoitti kirjeen.
Il ne m'a pas parlé au téléphone, mais il m'a écrit une lettre.

Florica nu-i bărbat, ci femeie. Florică nu-i femeie, ci bărbat.
Tina ei ole mies vaan nainen. Tino ei ole nainen vaan mies.
Michèle n'est pas homme, mais femme. Michel n'est pas femme, mais homme.

Conjuncția **ci** se folosește și în construcții sintactice corelative, având rolul de a întări opoziția: **nu numai...**, **ci și**; **ei vain...** *vaan myös*; **pas seulement...**, **mais aussi**.

Nu este numai inteligentă, ci și frumoasă.
Hän ei ole vain älykäs vaan myös kaunis.
Elle n'est pas seulement intelligente mais aussi belle.

Tineri si talentati traducători,
studenti ai Lectoratului de Limba Română

MIORITSA

Keskellä suurten vuorien,
Eessä taivaan ovien,
Katso, tietä pitkin lähestyy,
Alas laaksoon laskeutuu
Kolme laumaa lampaita
Ja kolme paimenpoikasta.
Yksi on Moldaviasta,
Yksi on Ardealista
Ja yksi Vranceasta.
Vaan paimen Ardealista
Sekä paimen Vranceasta,
Katso, ne keskustelee
Ja keskenänsä neuvottelee;
Illan tullen aikovat,
Surmata tahtovat
Paimenen maasta Moldovan
Heitä kahta rikkaamman,
Joll' enemmän on lampaita,
Sarvipäitä kauniita,
Hevosia viisaita,
Ja koiria kovin rohkeita.
Mutta pikku Mioritsa,
Harmaavillainen karitsa,
Jo kolme päivää kulunut,
Ei itkunsa oo vaiennut,
Ei heinä hälle maittanut.
Karitsani hallava,
Kuono mustan kirjava,
On kolme päivää kulunut,
Ei itkusi oo vaiennut!
Ei heinä sulle maittanut;
Vai sairasko oot pienoinen,
Karitsani kultainen?
Paimeneni, kultaseni,
Kokoon kutsu lampahasi
Mustan metsän reunamaille,

MIORIȚA

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai,
Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.
Unu-i moldovean,
Unu-i ungurean
Și unu-i vrâncean.
Iar cel ungurean
Și cu cel vrâncean,
Mări, se vorbiră,
Și se sfătuiră,
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan
Că-i mai ortoman,
Ș-are oi mai multe,
Măndre și cornute,
Și cai învâțați
Și câini mai bărbați.
Dar cae mioriță
Cu lână plăviță
De trei zile-ncoace
Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place.
- Mioriță laie,
Laie, bucălaie,
De trei zile-ncoace
Gura nu-ți mai tace!
Ori iarba nu-ți place,
Ori ești bolnăvioară,
Drăguță mioară?
- Drăguțule bace,
Dă-ți oile-ncoace
La negru zăvoi,

Miss' heiniä on karitsoille,
Varjoa teille paimenille.
Isäntäni, isäntäni,
Kutsu myöskin koirasi,
Koiristasi urhoollisin,
Koirasi kaikkein uskollisin,
Sillä illan tullen aikovat,
Surmata sut tahtovat
Paimenet nuo muista maista,
Ardealista, Vranceasta.
Lampaani pitkävillainen,
Jos oot selvänäköinen
Ja jos mun on kuoltava
Allani ruoho vihreä,
Sano noille paimenille,
Noille muille vierahille,
Ett' tähän maahan laskevat,
Ett' tänne minut hautaavat
Ruohoiselle niitylenne,
Niin yhä oisin keskelläanne,
Laitumien takamaille,
Koirieni kuuluville;
Tää kerro heille viestini,
Ja merkiks' laske haudalleni
Huiluni pyökkipuinen,
Joll' on ääni armainen!
Paimenhuiluni luinen,
Joll' on ääni kaihoinen!
Huiluni seljapuinen,
Joll' on ääni tulinen!
Tuuli kun tuivertaa
Ja huiluihini puhaltaa,
Lampaat yhteen saapuvat,
Paimentansa itkevät,
Verikyynelin surevat.
Vaan kuolemastain noille
Älä kerro lampahille.
Sä sano heille vain,
Ett' vaimokseni sain
Kauniin kuningattaren,
Maailman morsiamen;
Että noissa häissäni
Taivaalta tähti putosi;
Kuu ja aurinko rinnallain
Kruunuani kannattain,
Kuuset, vuorivaahterat,
Juhljeni vierahat,

Că-i iarbă de noi
Și umbră de voi.
Stăpâne, stăpâne,
Îți chiamă ș-un câne,
Cel mai bărbătesc
Și cel mai frățesc,
Că l-apus de soare
Vreau să mi te-omoare
Baciul ungurean
Și cu cel vrâncean.
Oiță bărsană,
De ești năzdrăvană
Și de-o fi să mor
În câmp de mohor,
Să spui lui vrâncean
Și lui ungurean
Ca să mă îngroape
Aice, pe-aproape,
În strunga de oi,
Să fiu tot cu voi;
În dosul stâni,
Să-mi aud câinii;
Aste să le spui,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraș de os,
Mult zice duios!
Fluieraș de soc,
Mult zice cu foc!
Vântul, când a bate,
Prin ele-a străbate
Ș-oile s-or strânge,
Pe mine m-or plânge
Cu lacrimi de sânge!
Iar tu de omor
Să nu le spui lor.
Să le spui curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăiasă,
A lumii mireasă;
Că la nunta mea
A căzut o stea;
Soarele și luna
Mi-au ținut cununa,
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,

Vuoret jylhät pappeina,
 Pikkulinnut kuorona,
 Tuhansittain lintuja
 Ja tähtiä, taivaan soihtuja!
 Mutt' jos satut näkemään,
 Matkoillasi kohtaamaan,
 Äitini vanhan kultaisen,
 Yllään vyön villaisen,
 Äitini kyynelehtivän,
 Niityillä, pelloilla rientävän,
 Kaikkialta kysyvän,
 Kaikille tämän sanovan:
 "Ken on tuntenut,
 Kuka on tavannut
 Uljaan paimenpoikasen,
 Langanlaihan pienoisen?
 Kasvonsa on hänellä
 Kuin vaahto maidon pinnalla,
 Viiksensä on hänellä
 Kuin tähkä vehnäpellolla,
 Hiuksensa on hänellä
 Kuin höyhenpuku korpilla,
 Silmänsä on hänellä
 Kuin karhunvatukat niityllä."
 Sääli pikku karitsani,
 Sääli äitikultaani,
 Ja sano hälle vain,
 Ett' vaimokseni sain
 Kuninkaiden tyttären
 Eessä taivaan ovien.
 Vaan rakas, äitikullalle
 Älä kerro hänelle,
 Että noissa häissäni
 taivaalta tähti putosi;
 Ett' juhlieni vierahat
 Ol' kuuset, vuorivaahterat,
 Vuoret jylhät pappeina,
 Pikkulinnut kuorona,
 Tuhansittain lintuja,
 Ja tähtiä, taivaan soihtuja!...

Preoți, munții mari,
 Paseri, lăutari,
 Păsărele mii,
 Și stele făclii!
 Iar dacă-i zări,
 Dacă-i întâlni
 Măicuță bătrână
 Cu brâu de lână,
 Din ochi lăcrimând,
 Pe câmpi alergând,
 Pe toți întrebând
 Și la toți zicând:
 „Cine-a cunoscut,
 Cine mi-a văzut
 Mândru ciobănel,
 Tras ca prin inel?
 Fețișoara lui,
 Spuma laptelui;
 Mustăcioara lui,
 Spicul grâului;
 Perișorul lui,
 Peana corbului;
 Ochișorii lui,
 Mura câmpului!“
 Tu, mioara mea,
 Să te-nduri de ea
 Și-i spune curat
 Că m-am însurat
 C-o fată de crai,
 Pe-o gură de rai.
 Iar la cea măicuță
 Să nu-i spui, draguță,
 Că la nunta mea
 A căzut o stea,
 C-am avut nuntași
 Brazi și pălînași,
 Preoți, munții mari,
 Paseri, lăutari,
 Păsărele mii
 Și stele făclii!...

Suomenkielinen versio / versiunea finlandeză de Matti MIESTAMO ja / și Elina SYRJÄNEN
 studenți la Universitatea din Turku

CHIPURI ȘI MĂȘTI ALE TRANZIȚIEI

Fragmentul pe care vi-l prezentăm face parte din volumul *Chipuri și măști ale tranziției* de Andrei Pleșu. Autorul, născut în anul 1948, la București, este absolvent al Academiei de Arte Frumoase, secția Istoria și Teoria Artei (1971). Și-a făcut doctoratul în istoria artei (1980). A lucrat ca cercetător și ca profesor universitar în domeniul artei românești moderne și în cel al istoriei criticii de artă. Acum, Andrei Pleșu este profesor la Facultatea de Filozofie, este director al revistei *Dilema*, rector al Colegiului Noua Europă. A obținut următoarele distincții: Commandeur des Artes et des Lettres (Paris, 1990), New Europe Prize (Berlin, 1993), Premiul Academiei Brandenburgica de Științe (Berlin, 1996).

Alte scrieri ale lui Andrei Pleșu sunt, de exemplu: *Călătorie în lumea formelor* (1974), *Pitoresc și melancolie* (1980), *Minima moralia* (1988; ed. franceză 1990; ed. germană 1992; ed. suedeză 1996), *Jurnalul de la Tescani* (1993), *Limba Păsărilor* (1994).

Volumul *Chipuri și măști ale tranziției*, publicat în 1996, la Editura Humanitas, carte distinsă prin numeroase premii, constituie un comentariu al autorului la drama pe care o numim „tranziție“. Textul tradus aici se intitulează *Cineva, altcineva, nimeni*. E vorba despre vinovăție, despre transferul culpabilității, despre noi și despre ceilalți. Cu toate că Andrei Pleșu se referă la România, tema este universală. Nici în Finlanda nimeni nu se consideră vinovat, de nimic, atunci când lucrurile merg prost. Iar țapi ispășitori sunt ușor de găsit.

Versiunea în limba finlandeză poate că sună ciudat, pentru că Andrei Pleșu folosește cuvinte și expresii foarte colorate. Textul e aproape întraductibil, dar am încercat, cum am putut, să-i găsec corespondențe în limba finlandeză. Pentru a-mi motiva gestul, reproduc din textul românesc un fragment pe care l-am redat cu aproximație în limba finlandeză: *Noi? Noi sîntem un popor extraordinar: sîntem curați, omenoși, buni (prea buni, fraieri!), harnici și deștepți, consumați mioritic de doruri trace, doinitori, plini de jale istorică, victime ale unui mapamond de balauri, inocenți, creștini de dinainte de Hristos, incapabili să gândim altfel decât mitologic și sublim, incapabili să vorbim altfel decât „în poezii“: o nație de ciobănei florală, înamorați de „sărăcia“ și „nevoile“ lor.*

Mikko ARO

Joku, joku muu, ei kukaan

Sanotaan yhä useammin - viimeksi kuulin sen Televisiosta eräänä lauantai-iltana - että *joku* haluaa meille pahaa. Asiat sujuvat huonosti: hinnat nousevat, korruptio lisääntyy, työnteko ei maita, maan integroituminen Eurooppaan viivästyy, riitelemme keskenämme, sisäiset kiistat hajottavat puolueet, toisin sanoen, kaikki on kriisin kouristuksessa (jolle on annettu elegantti nimi, transitio). Mikä on syynä tähän? Sabotaasi, salaliitto, "tietyt tahot". *Joku*. *Joku* haluaa myrkyttää meidät sokerilla, *joku* painostaa meidät varastamaan, *joku* opettaa meidät tekemään asioita pinnallisesti, *joku* puhuu meille pahaa, *joku* hukuttaa meidät pornoon tuhotakseen luontemme, *joku* myy meille maan ja *joku* ostaa sen meiltä. Jos kysyy, kuka on tämä kaikkialla läsnä oleva ja ahne olio loppujen lopuksi on, vastaukset ovat poliittisesti värittyneitä ja, niisanotusti, tavanomaisia: juutalaiset, vapaamuurarit, unkarilaiset, venäläiset (KGB), amerikkalaiset (CIA), oppositio, hallitus (kommunistit, salainen poliisi), ranskalaiset sosialistit, katoliset (paavi!), paholaiset, älymystö, moldovalaiset (äänestävät ilman järjen hiventä), maalaiset (poliittisesti jälkeensäjääneitä).

Lyhyesti sanoen, melkein koko maailma. Mutta se tarkoittaa tietysti kaikkia muita. "Joku" on aina *joku muu*. Syyllisiä emme ole koskaan *me*. Ei Nelu, Gheorghe tai Marilena, ei tuttu leipuri, ei maksutoimiston virkailija, torikauppias, varastomies, sorvaaja X joka tekee huonoa jälkeä, toimittaja Y joka vääristelee totuutta, poliitikko Z, entinen ateisti ja mielistelijä, muuttuu uudessa parlamentissa salaperäisesti uudistajaksi, joka jatkuvasti vaikeuttaa elämäämme. Syylliset eivät ole tunnistettavia yksilöitä. Tästä seuraa, että syy ei ole yksilöitävissä, vaan se on yleinen, utuinen, hämärä. *Joku*. Tiedämmehän me, kuka! *Joku*, joka osoittaa syyttävällä sormellaan jotakuta muuta. *Me*? Mehän olemme erinomainen kansa, olemme puhtaita, hyväsydämisisiä, hyviä (liian hyviä, hölmöläisiä), ahkeria ja älykkäitä, iänikuisten murheiden murtamia, surullisia laulumiehiä, täynnä nostalgiaa, kansainvälisen salaliiton uhreja, viattomia, kristittyjä jo ennen Jeesuksen syntymää, kyvyttömiä ajattelemaan muuten kuin mytologisesti ja ylevästi, kyvyttömiä puhumaan muuten kuin "runollisesti": lompakko kaitseva kukkakaikansaa, hulluuntuneita "köyhyyteensä" ja "tarpeisiinsa". Ja katsos vaan, kun ajelehdimme kuin öljy veden pinnalla, pukeutuneina kuin keijut, hymyilevinä ja melankolisina, juopuneina aikojen vaikeudesta, meitä puhuttelevat kaikenlaiset provokaattorit ja houkutuslinnut, jotka saavat meidät meidät tekemään pahoja, tarttuvat vitivalkoisiin käsiimme ja ohjaavat ne valtion kassaan, saavat maalaistyttöjemme neitseelliset mielet taivutelluiksi ja lähettävät heidät ilotytöiksi Istanbuliin, keskeyttävät meidän perinteisen maalaiselämämme ja pakottavat meidät salakuljetukseen, osallistumaan kaikenlaisiin hämäräpuuhiin ja hakemaan Argentiinan passia. He opettavat meidät käyttämään mailaa ja veistä - meidät, jotka osaamme vain soittaa huilua - he opettavat meidät pilkkaamaan toisiamme, meidät, jotka olemme niin harvapuheisia, rehellisiä, säädyllyisiä ja tasapainoisia. Kansaa puolustavista lainsuojattomista tulee kaivosmiehiä, talonpojasta tulee militaristi, toisesta karriäridiplomaatti. Vähitellen

olemme muuttuneet, voisi sanoa, ihanteittemme vastakohtiksi. Eilen valo, tänään pimeys! Olemmeko me syyllisiä johonkin? Emme tietenkään. *Joku muu* on epäilemättä syyllinen, *joku* joka haluaa meille pahaa, *joku* joka on ottanut elämäntehtäväkseen Romanian kansan vainoamisen. Mehän emme ole kuin pelkkiä vätyksiä, kaikkien muukalaisten muovailuvahaa, kansainvälisten pahantekijöiden elotonta raaka-ainetta. Meidän kouristuksiemme takana on noita muurauslastansa kanssa, juutalainen myyntimies, unkarilainen seksikkään Marikansa kanssa, joka suostuu naimisiin vain amerikkalaisten poliitikkojen kanssa tehdäkseen vahinkoa Romanialle.

Otan riskin suistua samaan allikkoon sanomalla: jonkun intressien mukaista on tehdä meistä vastuuntunnon kansa. Sitä on yritetty jo aiemmin: olimme oppineet aina ongelmien tullessa eteen kohauttamaan olkapäitämme ja osoittamaan ylöspäin. Yksin Ceaușescu osoitti alaspäin, kohti arvottomia massoja, jotka eivät ymmärtäneet Tehtävää. Kommunismin aikana oli luonnollista pyrkiä tukahduttamaan yksilöllistä päätöksentekoa; näin saatiin tahdottomia ihmisiä, jotka olivat diktatuurin holhouksessa. Vastuun välttämistä tuli selviytymisen edellytys. Vuoden 1989 jälkeen heräsi kuitenkin toivo, että meistä tulee jälleen täysikasvuisia: että totumme taas ottamaan kunnian menestyksestämme, mutta myös kantamaan vastuun epäonnistumisistamme. Meidän pitäisi tietää, mitä haluamme ja mihin pystymme, kohdata itsemme silmästä silmään. "Joku" haluaa kuitenkin meidän olevan edelleen keskenkasvuisia: meitä kohdellaan kuin typerysten laumaa joka kaipaa kaitsemista. "Joku" haluaa rajoittaa meitä: jos muita syytetään aina kaikesta mitä tapahtuu, jos me pysymme viattomina, ikuisesti muiden armoilla, tarkoittaa se, ettei mitään ole tehtävissä. Siitä että "joku muu on syyllinen" ei ole kuin yksi askel siihen, että "kukaan ei ole syyllinen". Syntien siirto, vastuun delegointi epämääräisille tahoille, jotka ovat aina meidän ulkopuolellamme, johtaa sopeutumattomuuteen ja on merkki olennaisesta puutteesta. Vasta sitten, kun olemme rohkeasti kohdanneet omat puutteemme, saamme oikeuden syyttää muita, siinä määrin kuin se on oikeutettua. Vielä tällä hetkellä suosimme kuitenkin viattomuuden ajan pysähtyneisyyttä, järkähtämättä kuin kallio. Jos muut ovat aina syyllisiä, tarkoittaa se sitä, että *muilta* odottamme myös vastauksia, ratkaisuja, myötätuntoa. Keskustelussa "jostakin", joka saattaa meidät perikatoon, on samalla kyse meidän heikkoudestamme ja haavoittuvuudestamme: olemme viattomia, mutta samanaikaisesti hyveettömiä. "Joku" on käyttökelpoinen vain siinä tapauksessa, että kukaan ei vastusta. "Joku" on meidän epävarmuutemme henkilöitymä. Vähentääksemme tätä epävarmuutta olisi ensisijaisen tärkeää, että "joku" ei olisi meille enää "joku muu", vaan että ymmärtäisimme sen tarkoittavan meitä itseämme.

Versiune în limba finlandeză de Mikko ARO
student la Universitatea din Turku

Lucian Blaga în limba finlandeză

Lucian Blaga a devenit, o dată cu publicarea, în 1919, a volumului *Poemele Luminii*, unul dintre cei mai originali poeți români, poate că cel mai mare creator de imagini poetice din literatura română.

Poezia lui Lucian Blaga este cunoscută în Finlanda datorită culegerii alcătuite de scriitorul Martti Larni, antologie publicată în 1945, sub titlul *Aura ja Huilu (Plug și Fluier)*, la Editura Suomen Kirja din Helsinki. Martti Larni îl consideră pe Lucian Blaga „liricul cel mai interesant din România” și îl recomandă, într-o versiune proprie, cititorilor finlandezi.

De altfel, se știe că primul poet român propus pentru Premiul Nobel pentru literatură al Academiei Suedeze a fost Lucian Blaga.

Faptul că nordicii n-au rămas insensibili la farmecul poeziei lui Blaga este demonstrat și de recenta ediție, în patru limbi, a volumului *Poemele Luminii*, publicat la Ålborg, în Danemarca (Editura Dorul 1996). Versiunea daneză este semnată de Paul Skårup, cea franceză de Titus Bărbulescu, iar cea italiană de Eugen Lozovan.

Oferim iubitorilor de poezie patru dintre frumoasele poeme ale lui Lucian Blaga, într-o versiune proprie. Menționăm, totodată, că aceste poezii sunt traduse pentru prima oară în limba finlandeză.

Tuula TEIRI

CÂNTEC ÎNAINTE DE-A ADORMI

Iată-amurguri, iată stele.
Pe măsură ce le văd
lucrurile-s ale mele.

Lucrurile-s ale mele.
Sunt stăpân al lor și domn.
Pierd o lume când adorm.

Când trec punțile de somn
îmi rămâne numai visul
și abisul, și abisul.

LAULU ENNEN NUKAHTAMISTA

Katso auringonlaskuja, katso tähtiä.
Sitä mukaa kun ne näen
ne ovat minun.

Ne ovat minun.
Olen niiden isäntä ja valtias
Mutta kadotan maailman kun nukahdan.

Kun ylitän unisillat
minulle jää vain kuva
ja syvyys, ja syvyys.

SONATA LUNII

Sonata lunii de Beethoven
e însăși luna coborâtă pe pământ.
Așa s-ar crede și așa s-ar zice:
luna ce umblă prin păduri,
prin rouă-albastră și prin flori de crini,
și-alcătuieste din lumini
amare și din dulce vânt
Ofelii, Margarete, Beatrice.

Printre acestea te alegi și tu,
ca o parte din Sonată
ce încă niciodată
nu a fost cântată.

STIHUITORUL

Chiar și atunci când scriu stihuri originale
nu fac decât să tâlmăcesc.
Așa găsesc că e cu cale.
Numai astfel stihul are un temei
să se -mplinească și să fie floare.
Traduc întotdeauna. Traduc
în limba românească
un cântec pe care inima mea
mi-l spune îngânat suav, în limba ei.

POEZIA

Un fulger nu trăiește
singur, în lumina sa,
decât o clipă, cât îi ține
drumul din nor până-n copacul
dorit, cu care se unește.
Și poezia este - așa.
Singură-n lumina sa
ea ține pe cât ține:
din nou până la copac,
de la mine până la tine.

KUUTAMOSONAATTI

Beethovenin Kuutamonaatin kuu
on juuri se kuu,
joka on laskeutunut maan päälle.
Näin sen itse uskoisi ja sanoisi:
kuu, joka vaeltaa läpi metsän
läpi kasteen ja liljojen
on syntynyt
katkerasta valosta ja lempeästä tuulesta,
Ofelian, Margareetan, Beatricen.

Sinä erotut heidän joukostaan
kuin osa Sonaatista,
jota ei vielä koskaan
ole soitettu.

RUNOILJA

Kuitenkin,
vaikka kirjoitan alkuperäisiä säkeitä,
ainoastaan tulkitsen.
Minusta se on luonnollista.
Vain siten runolla on perustus,
joka täydentää runon
ja saa sen kukkimaan.
Tulkitsen aina.
Tulkitsen romaniaksi laulun,
jonka sydämeni minulle laulaa
kuiskaten hellästi kielellään.

RUNO

Salama ei koskaan elä
yksin valossaan kuin hetken,
jonka kestää matka
pilvestä valittuun puuhun
ja ne yhdistää.
Ja runo on - tämä:
Yhtä kauan, kuin kestää
välähdys pilvestä puuhun,
kestää runon matka
minusta sinuun.

Versiune în limba finlandeză de Tuula TEIRI
studentă la Universitatea din Turku

CĂLĂTORIA MEA ÎN ROMÂNIA

Când am făcut prima mea călătorie în România, vara trecută, n-am știut aproape nimic despre țara aceasta. Desigur că am cunoscut faima dubioasă a lui Nicolae Ceaușescu și legenda despre contele Dracula, dar n-am avut nici o idee despre situația reală din România.

Primele zile le-am petrecut la București cu Mikko și Tuula, doi prieteni finlandezi, cu care am venit din Finlanda. Profesoara noastră ne-a arătat orașul. A fost teribil de cald. Mikko, Tuula și cu mine n-am putut să ne bucurăm prea mult de vizită, datorită căldurii mari și călătoriei oboșitoare. Unic loc răcoros din tot orașul a fost Palatul Parlamentului, care este un edificiu impresionant.

Din fericire n-a fost la fel de cald la Cluj ca și la București. Clujul mi-a plăcut de la început. E un oraș suficient de mare, dar nu foarte mare. În centru sunt multe case vechi și frumoase, care au fost restaurate în ultimii ani. În special mi-au plăcut chioșcurile în care se vând reviste, ziare și cărți. Mi-am cumpărat multe cărți la Cluj. Am locuit la hotelul universității, care se află aproximativ la doi kilometri de centru. Eu am locuit împreună cu Tuula în aceeași cameră, Mikko a locuit într-o cameră cu un norvegian.

Am urmat un curs de limba română și prelegeri asupra unor teme diferite, în fiecare zi de lucru, iar la sfârșit de săptămână am făcut excursii în jurul Clujului. Participanții la curs au fost din țări diferite, ceea ce mi-a plăcut mult. Am făcut cunoștință cu multe persoane interesante, dar timpul meu liber l-am petrecut în mod obișnuit cu un austriac și cu un german. Se poate zice că am studiat la fel de mult limba germană ca și limba română la Cluj.

Împreună cu prietenii mei germanofoni am făcut cunoștință cu vinurile roșii din România. Pentru că vinurile sunt mult mai ieftine în România decât în Finlanda (sau în Germania, sau în Austria), am cumpărat una sau două sticle de vin roșu în fiecare seară. Vinul roșu românesc ne-a plăcut așa de mult, că am vrut să ne aducem câteva sticle și acasă. Încă mai am o sticlă pe raftul de cărți. Vreau s-o păstrez pentru o situație specială.

Întâmplarea cea mai captivantă din călătoria mea s-a petrecut în tramvai. Nu cumpărasem bilete și veneau doi controlori. Le-am arătat un bilet vechi, dar nu l-au acceptat. După aceea mi-au spus că trebuie să cobor. După ce am coborât împreună cu ei, controlorii m-au întrebat dacă am pașaportul la mine. Pașaportul meu era la hotel. După aceea vroiau să știe de unde sunt. Am răspuns că sunt din Finlanda. În fine, trebuia să plătesc 25.000 de lei amendă. Aveam la mine numai 28.000 de lei. Nu știu ce s-ar fi întâmplat, dacă n-aș fi avut suficienți bani la mine.

La Cluj am învățat două lucruri despre România. Am învățat că e important să ai întotdeauna la tine hârtie igienică. În toaletele publice niciodată nu este hârtie. Unica excepție era toaleta de la McDonald's, care era fără îndoială toaleta cea mai bună din Cluj. În afară de aceasta am învățat că nu e bine să te rezemi de perete, pentru că te murdărești de var pe haine.

Bineînțeles că am aflat mai multe lucruri despre România decât aceste două aspecte. Înainte de toate, am constatat că vreau să știu mai multe despre țara aceasta. Sunt sigură, așadar, că voi mai călători prin România de multe ori.

Laura WÄYRYNEN

studentă la Universitatea din Turku

*** În Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, a apărut un volum interesant, semnat de Dan Shafran și intitulat *Corespondențe lirice / Lyrisk brevväxling*, cuprinzând *Poezie contemporană română și suedeză / Nutida rumänsk och svensk poesi*.

Prima parte a volumului îi prezintă, prin poezii reprezentative, în română și în suedeză, pe poeții: Ana Blandiana, Nina Cassian, Mircea Cărtărescu, Denisa Comănescu, Daniela Crăsnaru, Mircea Dinescu, Carmen Firan, Eugene Ionesco, Mariana Marin, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Grete Tartler, Tristan Tzara.

Partea a doua a volumului îi prezintă pe următorii poeți suedezi, prin poeme reprezentative, în suedeză și română: Karin Bellman, Gunnar Ekelöf, Kjell Espmark, Gunnar Harding, Magnus Jacobsson, Anna Lindegren, Gabriela Melinescu, Agneta Pleijel, Marie Silkeberg, Östen Sjöstrand, Lasse Söderberg, Edith Södergran, Tomas Tranströmer.

*** A apărut de curând, la Casa de Editură Excelsior - Multi Press, din București, o interesantă carte intitulată *Scritori scandinavi în cultura lumii* și semnată de cunoscutul profesor universitar Ovidiu Drimba. Bazată pe o informație bogată, cartea oferă cititorilor români nu numai câte o prezentare monografică despre Henrik Ibsen, Alexander Kielland, Björnstjerne Björnson, Hans Christian Andersen, Selma Lagerlöf, ci și un capitol consistent despre literatura vechilor scandinavi cuprinzând și traducerea integrală a eddei intitulate *Völuspa*.

SCURTE CUGETĂRI

Nu scriu despre suferința din dragoste, ci despre studiile mele de limba română, care sunt și un fel de suferință. Vara trecută am participat la cursurile de vară din Cluj-Napoca, împreună cu două colege minunate. După cum știe oricine, în afară de toți finlandezii, orașul se cheamă Kolosvár în limba maghiară și Klausenburg în limba germană.

Din când în când se poate reuși prea bine. După testul dat la începutul cursurilor, am fost pus în grupa de „avansați”. Evident că a fost una dintre greșelile cele mai mari din timpul cursurilor, dacă nu luăm în considerare suma plătită de niște idioți de finlandezi pentru un taxi, în prima zi, imediat după ce am ajuns în oraș. În orice caz, acum știu că nu se ia niciodată un taxi din fața gării.

Fără îndoială că aș fi încă mai sărac cu duhul, fără experiențele mele din România. Am aflat lucruri interesante despre alte neamuri, despre oameni și despre viață, în general. De exemplu, am constatat că nu se poate ști prea multe despre comportarea femeilor. Pentru mine, aceasta are să fie întotdeauna un mare semn de întrebare. Sper să nu înnebunesc înainte de a găsi răspunsul, dacă există vreunul. „N-ai ce face, eternul feminin...”

Lumea este plină de întrebări. Oamenii mă tot întreabă despre diferențele dintre Finlanda și România. Nu e ușor să dai un răspuns corect la această întrebare. Pentru mine nu există diferențe așa de mari. Ambele țări sunt mici în comparație cu unele țări vecine - adevăr relativ, care se referă mai ales la marea țară de la est - și au fost nevoite să reziste singure în fața dificultăților. În mod special, dacă ne referim la istorie.

Adesea diferențele mici sunt cele mai interesante. Nu știu cum se numește „Quarter Pounder” în România, dar în orice caz... În România n-am văzut nici un om beat - cel puțin nu pe măsura finlandeză. Cauza acestui fapt ar putea să fie valoarea socială a alcoolului. În Finlanda, aceasta este foarte ridicată, pentru că alcoolul e așa de scump. În România, nu. De exemplu, un litru de vodcă poate fi mai ieftin decât cantitatea respectivă de suc de fructe. Simplificând un lucru complicat, se poate spune că produsele scumpe au valoarea cea mai ridicată în ochii oamenilor.

Poate că românii vorbesc mai direct decât finlandezii. O chelneriță de la restaurantul universității mi-a spus: „...n-ați învățat românește deloc”. Pe de altă parte, conducătorii auto din România sunt surprinzător de politicoși. În Finlanda, nimeni nu se oprește niciodată pentru un pieton. Pe de altă parte, în România sunt mai mulți polițiști decât în Finlanda... În sfârșit, aș spune că înainte am crezut că poate fi posibil să-mi însușesc limba română. Acum nu mai cred.

Mikko ARO

student la Universitatea din Turku

LIMBA ROMÂNĂ : COMUNICARE ȘI CULTURĂ

În perioada 9 - 12 octombrie 1997 s-a desfășurat la Cluj - Napoca Simpozionul Internațional **Limba Română : comunicare și cultură**, organizat de Facultatea de Litere a Universității „Babeș - Bolyai”.

Această manifestare și-a propus să aducă spațiul transilvan în atenția româniștilor și mai cu seamă a româniștilor. Au fost invitați la dezbateri româniști de la toate universitățile europene în care se studiază româna ca limbă străină, precum și româniști din Moldova, Ucraina, Serbia, Ungaria - spații în care româna are un statut aparte, diferit de cel din România. Au răspuns invitației, pe lângă specialiști din țările deja menționate, și româniști de la universitățile din Roma, Padova, Praga, Cracovia, Jena, Lund. Lucrările s-au desfășurat, în funcție de tematică, în următoarele secțiuni: *Lingvistică românească, Probleme de traducere și receptare, Interferențe lingvistice și culturale, Didactica limbii române și abordări contrastive, Limba română. Memorie culturală.*

Pentru problemele speciale pe care le ridică limba română în Ucraina, Serbia, Ungaria a fost organizată o masă rotundă cu tema *Limba română ca limbă minoritară.*

Regretul de a nu fi fost reprezentate decât un număr redus de centre nu umbrește reușita dezbaterilor ample și pertinente bazate pe lucrări consistente și valoroase care vor fi reunite într-un număr al revistei „Studia Universitatis Babeș - Bolyai”.

Trebuie remarcat ca un fapt deosebit, consecunță directă a dezbaterilor, propunerea creării la Cluj a unui **Centru de Studii Românești**. Conducerea universității, prin autoritatea Senatului, și-a asumat responsabilitatea organizării unui cadru adecvat, deschis tuturor intereselor: de perfecționare, de documentare, de elaborare a cărților necesare studierii limbii române.

În felul acesta sperăm să afirmăm prestigiul pe care l-a avut studiul limbii române, în perioada interbelică, în centrul universitar clujean. Totodată se va putea demonstra capacitatea de a răspunde cerințelor multiple pe care ni le impune acum studierea limbii române.

Dr. Victoria MOLDOVAN

„Universitatea Karlova” din Praga

GEORGE COȘBUC - 130 de ani de la naștere

„A fi ardelean înseamnă a duce
un gând până la capăt...”

Lucian Blaga

Dacă ar fi să-i amintim, fie și numai în treacăt, pe marii cărturari pe care i-a dat Transilvania, ar trebui să începem cu talmăcitorii textelor maramureșene, să continuăm prin pomenirea brașoveanului Coresi, și să-i încoronăm, așa cum s-ar conveni, pe corifeii Școlii Ardelene: Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ioan Budai - Deleanu.

Transilvania a fost, însă, pentru neamul românesc, nu numai leagănul său de formare, patria primordială, ci și „o imensă scenă... pe care s-au jucat marile drame ale Istoriei.” (Mircea Zăciu). Numai aici se poate înțelege titanismul lui Horia sau *Răsunetul* imnului scris de Andrei Mureșanu.

Arcul Carpaților a înconjurat o „țară”, apărând-o, pe cât s-a putut, de vrăjmași, determinând, prin configurația geografică, și caracterul locuitorilor ei. De aceea, poate, George Călinescu spunea că „pentru România... Transilvania reprezintă rigoarea”; am putea adăuga și faptul că patima intelectuală, truda întru dreapta arhitectură a Cuvântului, forța exprimării, ca și caracterul justițiar și moralizator al scrisului sunt trăsături ale literaturii românești care își au obârșia în literatura scrisă de ardeleni.

Eminescu însuși a înțeles însemnătatea Ardealului pentru români, mergând pe jos până la Roma Mică (Blaj), pentru a-i cunoaște pe ardeleni. Numai aici, pe Câmpul Libertății din Blaj se simte trăirea tragică și existența eroică, dar simplă și dreaptă, a românilor ardeleni.

În perioada numită „epoca marilor clasici” din istoria literaturii române, la sfârșitul secolului al XIX-lea, își face intrarea în literatură și primul mare scriitor ardelean: Ioan Slavici. „Realismul poporal”, propovăduit prin revista „Tribuna” de la Sibiu, dar, mai ales, exemplul direct al nuvelor (*Moara cu noroc*, în primul rând) și al romanelor sale (*Mara*) demonstrează forța prozei ardelenesti, realismul

zguduitor al aspectelor vieții din Transilvania, rigiditatea morală și consecvența înăscută a ardelenilor.

La „școala” lui I. Slavici se formează **George Coșbuc (1866-1918)**, primul poet mare pe care îl dă Transilvania. Pentru o sumară trecere în revistă, ar trebui să continuăm prin a-i aminti pe Șt. O. Iosif și, mai ales, pe Octavian Goga, poetul mesianic și, în același timp, modern, poet al „pătimirii noastre”, dar și vestitor al vremurilor noi, care trebuiau să aducă dreptatea națională și socială pentru „truditul” nostru neam românesc. Sfârșitul Primului Război Mondial va însemna nu numai realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, ci și înregistrarea - fără întârziere - a contribuției pe care Transilvania o aduce culturii românești: Lucian Blaga este, fără doar și poate, unul din marii poeți și filosofi ai secolului nostru, pe plan european, iar Liviu Rebreanu va continua, demn și cu o mare izbândă artistică, proza realistă și psihologică a înaintașilor săi ardeleni.

Desigur, enumerarea ar putea continua...

Ne oprim, însă, în cele ce urmează, asupra prezentării sintetice a câtorva dintre trăsăturile caracteristice **poeziei lui George Coșbuc**.

Succesul răsunător de care s-a bucurat poezia lui G. Coșbuc, în epocă, trebuie explicat, mai întâi, prin „caracterul solar”, prin seninătatea și echilibrul care dau forță scrisului său, trăsături noi, ce contrastau puternic cu întregul curent epigonic posteminescian.

A fost o pură întâmplare faptul că în 1889, chiar în anul morții lui M. Eminescu, George Coșbuc publică, în revista „Tribuna” de la Sibiu, poezia *Nunta Zamfirei*, care atrage atenția criticului Titu Maiorescu. Coșbuc este invitat de către acesta să se stabilească definitiv la București, criticul dorind să-l determine să nu mai fie un poet „provincial”, și să devină un poet național. Și George Coșbuc a reușit acest lucru. Prin vigoarea talentului său, G. Coșbuc continuă ceea ce va deveni, mai apoi, orientarea tradiționalistă a literaturii române, opunându-se tendințelor voit novatoare, mai ales simbolismului, așa cum îl teoretizase Al. Macedonski. Este suficient să amintim cititorilor noștri volumele de versuri prin care se impune G. Coșbuc: *Balade și idile* - 1893, *Fire de tort* - 1896, *Ziarul unui pierde-vară* - 1902, *Cântece de vitejie* - 1904.

În general, receptarea poeziei lui Coșbuc, la nivel național, s-a realizat, de multe ori, într-un mod deformat. În primul rând, au existat câteva clișee care au acționat ca niște prejudecăți în aprecierea corectă a poetului: criticul socialist C. Dobrogeanu-Gherea îl numește pe Coșbuc „poetul țăranimii”, adăugând și alte note caracteristice scrisului său, numindu-l „optimist”, „sănătos”, „altruist”, „energetic”, „realist” etc. Considerând o parte din aprecieri corecte, ar rezulta că, după V. Alecsandri, George Coșbuc este al doilea mare poet care prezintă universul rural din interiorul său. Cu adevărat, Coșbuc reușește să revitalizeze, ca specii literare, balada și idila. Cea mai bună ilustrare o constituie poemul *Nunta Zamfirei*, una dintre cele mai bune poezii ale lui Coșbuc, care este, în același timp, și baladă, dar și idilă.

Pentru a stabili locul lui G. Coșbuc în literatura epocii, nu trebuie să uităm să subliniem completa sa angajare în acțiunea de luminare a satelor, prin scrierea

unor lucrări de popularizare, în proză, cum ar fi „Războiul nostru pentru neatârnamare (1877-1878) povestit pe înțelesul tuturor“ și „Povestea unei coroane de oțel“ (comentariul importantei domnii a lui Carol I). Așadar, G. Coșbuc va continua, mereu sub alte forme, programul inițiat de I. Slavici, prin revista „Tribuna“ din Sibiu.

Chiar dacă din creația poetică a lui Coșbuc ne-au rămas în minte, în primul rând, pastelurile, baladele sale și idilele, transpuse într-un mediu preponderent țărănesc, s-a insistat, însă, prea mult, asupra universului rural, asupra „viziunii țărănești“ a lui G. Coșbuc. Avem în vedere, desigur, câteva dintre cele mai cunoscute poezii: *Noapte de vară*, *Cântecul fusului*, *Rea de plată*, *Pe lângă boi*, *Nu te-ai priceput*, *La oglindă*, *Dușmancele*, *Moartea lui Fulger*, *Vara*, *Mama*, *Doina*, *Dragoste învrăjbită*, *Nuntă în codru*, *O scrisoare de la Muselim - Selo* etc.

În realitate, cel care traduce o viață întreagă din Dante, din Vergiliu (*Eneida* în versiunea lui Coșbuc e o traducere premiată de Academia Română cu Premiul Năsturel-Herescu, în anul 1896), din Byron (poemul *Mazeppa*), din Sakontala, realizând și o *Antologie sanscrită*, cel care traduce din Schiller și din alți mari poeți romantici este un intelectual rafinat, un orășean, așadar un poet „urban“, „ruralismul“ său dovedindu-se a fi, în cele din urmă, un semn de mare rafinament estetic.

Primul critic care reinterpretează poezia unilateral percepută a lui G. Coșbuc este, fără îndoială, G. Călinescu. În 1941, în a sa *Istorie a literaturii române...*, marele critic aduce la suprafață un poet al ritmurilor cosmice - în poezia naturii și în cea rituală - și un virtuoz al lirismului scenic, „reprezentabil“, în poezia erotică, numit și lirism al rolurilor (T. Vianu). Caracterizarea lirismului „indirect“ al lui Coșbuc pare să rămână în picioare, chiar în urma reformulărilor impuse de N. Manolescu (1978).

Printr-o corectă reeșare a valorilor, G. Călinescu, în 1941, îi conferă lui G. Coșbuc un statut de **poet clasic**. Într-adevăr, G. Coșbuc este un clasic nu numai în sens valoric - fiind un model demn de urmat -, dar rămâne un clasic și prin trăsăturile marcante ale lirismului său: echilibru, seninătate a viziunii, vitalism, robustețe, armonie a versului, simplitate a exprimării etc.

G. Ivașcu surprinde relația dintre caracterul național și cel clasic, universal, al poeziei lui Coșbuc: „...necântând satul și țărănul în mod programatic, G. Coșbuc a creat o poezie de disponibilitate clasică, în care nu e nimic circumstanțial, ci totul pare de suflu etern și universal.“ (1968)

În continuare, Vladimir Streinu (1943) schimbă cu totul interpretarea „rurală“ a lirismului coșbucian, considerându-l pe poet, prin perspectiva asupra naturii și a satului, un poet citadin - așadar, un poet ce construiește din exterior lumea rurală. Totodată, V. Streinu reinterpretează virtuozitatea prozodică de care a dat dovadă G. Coșbuc, reconsiderându-i, în întregime, opera, apropiind poezia lui G. Coșbuc de „genul horatian al versificației“. Mai mult, V. Streinu este de părere că, prin descompunerea ritmului clasic, G. Coșbuc „a pregătit poate acceptarea la noi a versului liber“.

Pe același drum al unei complete reinterpretări merge și criticul Petru Poantă (1994), care reușește să stabilească chiar puncte comune între poezia interbelică și poezia lui Coșbuc. Sunt, astfel, identificate în opera poetului născuând poeme, strofe, versuri de o neașteptată modernitate, prefigurări ale unor poeți aparținând altor direcții lirice: G. Bacovia, T. Arghezi, I. Barbu. De asemenea, G. Coșbuc a fost considerat, mai nou, ca un precursor al poezilor din Cercul Literar de la Sibiu, care, la mijlocul secolului al XX-lea, își propuneau resurecția baladei: Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș, Ioanichie Olteanu, Eta Boeriu etc.

Care ar putea fi, deci, locul lui G. Coșbuc în literatura română de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea?

Prin calitatea intrinsecă a scrisului său, Coșbuc a depășit limitele teoretice ale programului cultural căruia i s-a subordonat total: poetul G. Coșbuc supraviețuiește prin multe din marile sale poeme, depășind atitudinea tradiționalistă a redactorului G. Coșbuc de la revista „Sămănătorul“. Să nu uităm că același redactor publică „Foaia interesantă“ și revista „Albina“, făcând parte din colegiul redacțional al revistei „Vatra“ (1894), care apărea la București. Este știut faptul că toate aceste publicații erau presămănătoriste, așadar profund tradiționaliste.

Greșeala pe care a făcut-o poetul G. Coșbuc a fost aceea de a fi publicat prea mult, fără o selecție riguroasă a textelor poetice. Dar, ceea ce rezistă timpului din lirica lui G. Coșbuc reprezintă o poezie coerentă, constituind re-crearea unui univers armonios, având un acut sens al totalității și al unității uman-cosmic. Există mult mai mult decât un univers rural în poezia lui Coșbuc. Există în poezia lui și un univers istoric și eroic, „cavaleresc“, există și un substrat mitic, după cum există, ca notă dominantă, **idilicul** viziunii sale (ceea ce nu înseamnă idilism, ci caracter primordial, în consonanță deplină cu natura).

„G. Coșbuc e un poet care s-a exprimat exclusiv prin simțuri“ scrie criticul Pompiliu Constantinescu. Perfect adevărat. Contrar lui Eminescu, Coșbuc nu este un poet-filosof, ci un mare poet ale cărui imagini artistice se definesc mai ales auditiv și vizual, a cărui concretețe devine marcă estetică pentru **idilismul** viziunii sale. Pentru Coșbuc, orice transcendență coboară în contingent, se contopește în „rotația“ cosmică, se materializează, în mod perceptibil, prin imagini auditive și vizuale. Nu întâmplător cele mai reușite pasteluri sunt dedicate anotimpului solar (*Vara*, *Noapte de vară*, *În miezul verii*) sau marilor evenimente trăite de om, prin ceremonialul nupțial (*Nunta Zamferei*) sau prin cel funerar (*Moartea lui Fulger*), perfect integrate, însă, ritmurilor cosmice.

Dincolo de ceea ce ne răsună în urechi, din poeziile învățate la serbările școlare, și mult peste acestea, ne stăruie în minte și suflet tonul autentic, uneori grav, întotdeauna profund al poeziei adevărate:

„Eu mi-am făcut un cântec
Stând singură-n iatac -

Eu mi-am făcut un cântec,
 Și n-aș fi vrut să-l fac.
 Dar fusul e de vină
 Că se-nvârtea mereu,
 Și ce-mi cânta nainte
 Cântam pe urmă eu.“

(*Cântecul fusului*)

sau

„Sub plopii rari apele sună
 Și plopii rari vâjje-n vânt,
 Iar roata se-nvârte nebună!
 Eu stau la covată și cânt,
 Dar singură nu știu ce cânt,
 Și-n ochii mei lacrimi s-adună.

Așa-i de-ntunerec afară!
 Din cer un iad până-n pământ.
 Eu cânt tot un cântec d-aseară
 Și-așa mi-e de silă să-l cânt,
 Și tremur și n-aș vrea să-l cânt,
 Și-l tac, dar nevrând îl cânt iară!“

(*Fata morarului*)

Să nu uităm sonoritatea versului îndelung cizelat, după modelul clasicilor greci și latini. Să fim, din nou, atenți și la construcția strofică savantă, atât de caracteristică poemelor lui G. Coșbuc:

„Prin vișini vântul în grădină
 Cătând culcuș mai bate-abia
 Din aripi, și-n curând s-alină,
 Iar roșul mac închide floarea,
 Din ochi clipește-ncet cicoarea
 Și-adoarme apoi și ea.“

(*Pastel*)

Poate că se înțelege, acum, mai ușor de ce G. Coșbuc, cu însușirile-i știute și cu o percepție adecvată a condiției poeziei, a reușit să fie - după Eminescu și Macedonski, în ordine cronologică - al treilea mare creator de de viziuni lirice cuprinzătoare asupra lumii.

Marilena ALDEA

lector de limba română la Universitatea din Turku

Recitind *MATEI ILIESCU*

Împlinirea a 70 de ani de la nașterea lui Radu Petrescu (1927-1982) a fost consemnată în emisiuni de televiziune și presă, prin articole și evocări, fără fast, cu aceeași discreție care și-a pus de altfel amprenta și pe existența scriitorului: la 15 ani de la moartea lui Radu Petrescu articolele și materialele documentare nu au modificat totuși esențial datele biografiei lui artistice. El a continuat să fie, și după acest eveniment, același prozator **interesant**, situat într-o zonă marginală, desigur nu a valorilor literare - cele acceptate de cunoscători și de specialiștii în literatură -, ci a semnificațiilor globale social-culturale. Deși beneficiază de un (scurt) capitol în manualul de literatură română pentru ultimul an de liceu, Radu Petrescu rămâne un autor necanonic și, în acest sens, este semnificativ faptul că manualul amintit nici nu îl înregistrează ca **romancier**, ci doar ca **memorialist**. Privit în datele destinului său literar, paradigmatic pentru condiția scriitorului român care a refuzat concesiile morale și ideologice, Radu Petrescu își mai așteaptă încă adevăratul exeget.

Oricine se apropie de scrierile sale este izbit de caracterul lor paradoxal: proza lui respiră un aer de o modernitate netăgăduită, ca tehnică a compoziției narrative, a compoziției personajelor, dar, într-o zonă mai profundă, trăiește din substanța unei desuetudini fundamentale, vizibilă nu numai în selecția valorilor literare pe care o face - autorii preferați sunt Homer și Ariosto sau, dintre moderni, Joyce și Proust -, dar și în construcția atmosferei, în detaliile stilistice, care marchează expresivitatea textelor. Percepem, în prozele lui Radu Petrescu, distanțarea aristocratică față de ultimul gest de contestatar la modă, față de noutatea prea bine lustruită, dar înșelătoare: ca și cum noblețea lucrurilor și a ideilor nu s-ar putea închipui fără de acea patină, care să le confere acestora valoare.

Sporadic, critica noastră literară a consemnat decalajul dintre timpul real, exterior, cel al existenței „civile“ a scriitorului, și timpul interior, cel al biografiei lui artistice, un timp care ne întoarce cu cel puțin 50-60 de ani în

urmă: Radu Petrescu apare, mai curând, drept contemporanul lui Anton Holban sau Mircea Eliade decât cel al lui Marin Preda sau Augustin Buzura. Poate de aceea proza lui Radu Petrescu continuă să rămână necunoscută publicului românesc tot așa cum - pe nedrept - continuă să se bucure doar de aprecierea unui cerc restrâns de cunoscători - proza celorlalți scriitori din grupul de la Târgoviște (Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu, Tudor Țopa).

Cel puțin trei ar putea fi temeiurile de modernitate a scrisului practicat de Radu Petrescu și fiecare dintre ele ar merita o discuție aparte.

Într-o perioadă în care literatura și-a lărgit tot mai mult domeniul de referință, extinzându-se mai cu seamă prin acele scrieri care cultivă stilul nonficcional (memoriile, jurnalul, scrisorile), Radu Petrescu practică și chiar teoretizează (în *Oceanul întors*) ficționalizarea autorului, asumarea statutului de personaj al propriului discurs confesiv, ceea ce atrage drept consecință nu subiectivizarea sporită - așa cum s-ar crede -, ci tratarea acelui „eu“ care se rostește cu distanță ce se cuvine a fi păstrată față de orice alt personaj epic.

La aceasta se adaugă faptul că pricipalele categorii ale genului, chiar statutul mimetic al literaturii narative sunt puse în discuție de proze ca *Sinuciderea în Grădina Botanică* sau de romanul *Cum se vede* și nu este lipsit de importanță că - aproape ignorat de marele public -, Radu Petrescu a fost mereu un favorit al criticilor și al scriitorilor, mai ales al prozatorilor din generația '80, cei care și-au asumat primii conștiința condiției premoderne.

În sfârșit, indiferent de genul cultivat (ficcional sau nu), registrul metaliterar conferă paginilor lui Radu Petrescu greutate; proza lui nu precede niciodată dintr-un gest spontan, dictat de „voluptatea de a scrie“, ci dintr-un act conștient de asumare a unei sarcini dificile: ea mărturisește un prag înalt de reflexivitate, a cărui prezență explică probabil și caracterul ei analitic, lipsa de exuberanță (dar nu și de tensiune interioară).

Aceste caracteristici care îi conferă lui Radu Petrescu un loc aparte în republica literelor românești pot fi deja descoperite în romanul său de debut *Matei Iliescu*, rodul unei elaborări îndelungate și minuțioase, după cum o atestă jurnalele, publicat de abia în 1970.

Putem afirma fără teama de a greși că *Matei Iliescu* nu se singularizează numai prin condițiile apariției sale mereu amânate (autorul avea 43 de ani în momentul debutului editorial) și prin ceea ce particularizează scriitura artistică a romancierului: *Matei Iliescu* rămâne pentru literatura română un roman unic, cu neputință de imitat, fără primejdia de a cădea în epigonism. Unicitatea sa nu ține numai de construcția unei atmosfere, a unei facturi stilistice ce poate fi cu greu confundată, ci mai curând de tratarea singurei lui teme: nașterea și destrămarea - din nimic - a unei mari iubiri.

Suntem mereu izbiți de pușinătatea romanelor de dragoste, dar și de particularitățile pe care tema iubirii le dobândește în literatura română. Mai ales în proza clasicilor (Ion Slavici, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Gala Galaction,

Liviu Rebreanu), iubirea se însoțește aproape fatal cu teme secundare ce explică neîmplinirea sau eșecul: deosebirea de profesiune sau de statut social (cel mai adesea, de netrecut), oricum cauze **exterioare** realizării cuplului de îndrăgostiți. Tot marcată dinspre exterior rămâne tema iubirii ucise de viața anodină provincială, din romanele de tinerețe ale lui Mihail Sadoveanu - *Apa morților* sau *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*. „Bruiată“ de asemenea voci străine se înfățișează tema iubirii și în proza românească contemporană: mediocritatea mediului, imposibilitatea de a evada (în *Refugii* de Augustin Buzura sau în *Corpuri de iluminat* de Stelian Tănase), raporturile conflictuale, rezultate din diferențe ireductibile de condiție morală, de concepție de viață (ca în fresca lui Marin Preda *Cel mai iubit dintre pământeni*), moartea - prag absolut (în *Marele singuratic* de Marin Preda sau în *Cunoaștere de noapte* de Alexandru Ivasiuc), incapacitatea de a comunica cu celălalt, de a ieși din închisoarea propriei subiectivități. Startea de necomunicare, provocată de exacerbarea eului masculin, incapabil să-și obiectiveze fantasmale, misoginismul estetizant (la Anton Holban), condiționat social (la Marin Preda) sau moral (la Camil Petrescu sau Nicolae Breban) traversează o bună parte din proza românească, în care tema iubirii rămâne centrală: iubirea devine terenul luptei, al iluzionării, al neîntâlnirii esențiale.

Matei Iliescu este - asemeni romanelor de mai mici dimensiuni *Adela* de Garabet Ibrăileanu sau *Vestibul* de Alexandru Ivasiuc - un roman de dragoste și atât. Dar, deosebit de acestea două, în care iubirea rămâne o virtualitate, o stare chinuitoare de confuzie între speranța iluzorie și luciditatea renunțării, *Matei Iliescu* desfășoară **au ralenti** mișcările celor doi eroi, abia ieșiți din adolescență - Matei și Dora - către centrul luminos, care este miracolul iubirii înseși. Ca orice miracol, iubirea - în ipostază absolută - nu poate fi explicată, ci doar fixată prin notații de o infinită precizie, așa cum traversează ea, pe rând, fazele cristalizării, ale comuniunii, ale înstrăinării și, în cele din urmă, ale căderii în uitare. Descoperindu-se prin iubire unul pe celălalt, Matei și Dora descoperă universul, până atunci mut, își reazăză ființa interioară pe altă orbită, pentru ca, în final, să se despartă, după ce vor fi străbătut până la capăt o experiență de cunoaștere fundamentală.

Pentru această fenomenologie a iubirii pe care o închide între paginile sale, *Matei Iliescu* este, în literatura română din toate timpurile, un roman unic.

Dr. Gabriela DUDA
Universitatea din Ploiești

NICOLAE GRIGORESCU

- 90 de ani de la moarte

Nicolae Grigorescu (1838 -1907), alături de Ioan Andreescu și de Ștefan Luchian, se numără printre ctitorii picturii românești moderne.

Nicolae Grigorescu intră, de tânăr, în conștiința publică românească, cu ocazia Expoziției de pictură din anul 1870, când juriul îi decernează medalia de aur. Theodor Aman, cea mai importantă personalitate artistică a timpului, saluta, în cuvinte elogioase, apariția unui talent de excepție în arta românească „avem în fața noastră, aici, un gen nou de artă, care va da roade, în timp, în școala românească de pictură”¹. Theodor Aman a avut dreptate, deoarece istoricii de artă din secolul al XX-lea vor face o delimitare netă în evoluția picturii românești moderne, deosebind două perioade mari: cea de dinainte și cea de după Nicolae Grigorescu.

Fiu de țăran sărac, Nicolae Grigorescu s-a născut în 1838, în satul Pitaru din județul Dâmbovița, fiind al șaselea copil al unei familii nevoiașe. Tatăl său a murit în 1843, iar mama și frații săi s-au mutat la București. La vârsta de zece ani, Nicolae a intrat în ucenicie la pictorul Chladek, iar în 1850, când avea doar doisprezece ani, el picta iconițe pe care le vindea, cu scopul de a-și ajuta familia. În anii 1855 -1856 tânărul Nicolae a pictat câteva icoane mari pentru biserica din Băicoi (Prahova) și pentru Mănăstirea Căldărușani. Între 1856 și 1860 el a pictat Mănăstirea Zamfira (Prahova) și Mănăstirea Agapia, din Moldova. În această perioadă nu se întrevăd încă semne ale înnoirii în maniera sa tradițională de a picta.

În 1861 i s-a acordat o bursă, care i-a permis să studieze pictura în Franța, până în 1869, cu doi dintre cei mai renumiți pictori academici ai timpului, și anume Sebastien Cornu și Charles Gleyre (ultimul dintre ei îi pregătise, printre alții, pe Monet, Renoir, Sisley, Bazille și Whistler). Școala franceză de pictură l-a făcut pe Grigorescu, ca și pe alți mari pictori ai momentului, să iasă din atelier și să picteze în mijlocul naturii, încercând să înțeleagă efectul luminii asupra lucrurilor, reușind să creeze ceea ce se numește pictura în *plein - air*. Nicolae Grigorescu și-a petrecut vara anului 1862 în pădurea de la Fontainebleau, la Barbizon, unde luase ființă o școală de pictură, a cărei atitudine antiacademică se constituie drept cea mai importantă trăsătură caracteristică în istoria artei din secolul al XIX-lea. În același timp, tânărul

Grigorescu făcea copii, în muzeele din Paris, după picturile lui Rembrandt, Rubens, Salvator Rosa, Géricault etc., ceea ce arată efortul său neîntrerupt de a descoperi calitatea expresivă a luminii. Astfel, pictorul român trece printr-o perioadă romantică, în creația sa, nu numai sub influența acestor maestri, pentru că elemente romantice se găsesc și în câteva dintre picturile sale inspirate din istoria națională.

Evoluția rapidă a lui Grigorescu spre o formulă nouă de pictură, sub influența școlii de la Barbizon, este, însă, remarcabilă, într-adevăr, și ea poate fi deslușită în toate stilurile abordate. Remus Niculescu, un exeget al său, rezumă astfel experiențele artistice ale lui N. Grigorescu din Franța: „El și-a creat un limbaj absolut personal pe care îl stăpânea cu eleganță și detașare, ... reunind o bogată experiență în care barocul, romanticii și peisagiștii contemporani se îngemănează.”².

În câțiva ani *portretele* lui N. Grigorescu fac trecerea de la modelul academic la clarobscurul romantic și, apoi, la imagini noi, viguroase, în care linia nu mai înconjură forma, aceasta fiind sugerată prin câteva pete de culoare. Aceasta este una dintre cele mai caracteristice trăsături ale creației sale artistice. Țărani sau fete tinere de la țară, ale căror fețe sunt luminate de un zâmbet sau ușor marcate de nostalgie, alcătuiesc o cuprinzătoare galerie de portrete, fără doar și poate cea mai completă din toată pictura românească. Așa sunt „Țărancă de la munte“, „Țărancă cu ulcior“, „Țărancă din Muscel“, „Bălăioara“ etc.³

Participând, în calitate de voluntar, la Războiul de Independență (1877 - 1878), N. Grigorescu a desenat scene de luptă, surprinzând chipuri ale soldaților români și ale prizonierilor turci, scene dramatice de luptă. Astfel, un număr mare de desene, schițe și portrete constituie nu numai un reportaj plastic al războiului, ci și punctul de plecare al unor vaste compoziții viitoare, cele mai impresionante, fără îndoială, din acest domeniu al picturii românești. Reținem, cu emoție, tablourile intitulate: „Atacul de la Smârdan“ și „Turcii“. Lipsite de orice afectare, aceste scene naturale sunt mărturiile ale unui eroism simplu, direct, ferit de grandoare.⁴

Cu toate acestea, cea mai substanțială contribuție a lui N. Grigorescu la crearea unei viziuni moderne în pictura românească constă în *peisajele* sale, pictorul relevând semnificația poetică a peisajului. Grigorescu este creatorul unei anumite atmosfere în peisajul românesc, nu doar al unei simple imagini care să corespundă realității. Viziunea sa a beneficiat, în egală măsură, de exemplul școlii de la Barbizon și de experiența pictorilor impresioniști, fără să se identifice, totuși, cu acestea.

De-a lungul unei evoluții continue, el a simplificat motivul, reducându-l treptat la esență, schimbându-și concomitent și tehnica în ceea ce privește stilul, compoziția și cromatica. De la peisajele sale din nordul Franței și până la cele românești, pictorul a combinat mișcările energice de penel cu perieturi lungi de culoare, tonurile fine cu anumite transparențe luminoase. Pictorul român demonstrează că poate să fie la fel de convingător în redarea atmosferei din

Normandia, ca și în configurarea peisajelor țării sale, unde lumina este mai domoală, estompând culorile. În peisajele românești, dispunerea culorilor are la bază, în special, verdele luminos al vegetației și albastrul deschis al cerului de vară, peste care sunt împrăștiate griuri și alburi, ca un abur transparent.

O trăsătură permanentă a peisajului la N. Grigorescu este interpretarea acestuia ca fundal al vieții omenești. Pentru că personajele sale sunt aproape întotdeauna țărani, el a fost considerat drept pictor al țărănimii. (Sunt unanim cunoscute tablourile sale înfățișând care cu boi, turme de oi, ciobani și ciobănițe etc.). Influențată de impresionism, arta lui Grigorescu se îmbogățește prin preocuparea de redare a atmosferei, prin luminozitate și spontaneitate, fără a pierde din tensiunea interioară („Bătrână cosând“, „Interior la Vitre“, „Țărancă torcând“).

Chiar de la început, trăsăturile principale ale artei lui Grigorescu s-au manifestat în mod clar: concizie cromatică, o poziție naturală a personajelor, lipsa oricărui element etnografic și pictural al costumelor, toate acestea fiind realizate prin mișcări entuziaste ale penelului, printr-o anumită dispunere a culorii, printr-un dinamism calm al formelor.

Putem spune, în concluzie, alături de Ion Frunzetti, un bun cunoscător al artei moderne din România, că pictura lui N. Grigorescu este o artă de sinteză, care are la bază un impresionism, pe care artistul român îl descoperă treptat. De aceea nu culoarea devine predominantă în natura pe care pictat-o, ci lumina.

NOTE

- ¹ Vezi Vasile Drăguț, Dan Grigorescu, *History of Romanian Arts, An outline*, Editura Enciclopedică, Bucharest, 1990, pp.137-139.
- ² Vezi *idem, ibidem*.
- ³ Vezi *Mic Dicționar Enciclopedic*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978 s.v.
- ⁴ Vezi Vasile Varga, *Nicolae Grigorescu*, Aus dem Rumänischen übertragen von Herbert Hoffmann, Verlag Meridiane, 1973, *passim*.

Maja KEMPPI

studentă la Universitatea din Turku

ȘTIRI CULTURALE

Joi, 2 noiembrie 1997, la Uniunea Scriitorilor, Editura Univers a lansat volumul *Jurnal ocult* de August Strindberg, în traducerea remarcabilă a Gabrielei Melinescu.

Din „România literară“, nr. 41, 1997

INEDIT

IARNA

Ningea astăzi
când m-am întors acasă.
Am zărit norii întunecați
deasupra orașului meu.
Ca o mare liniștită
Ca și copacii
care își leapădă frunzele
și îngeri lasă să le cadă
pe pământ.

Eu mă plimb
în tăcere
Beau ceaiuri
cu plăcere
În fiecare zi
mi-e dor de soare.

DIMINEAȚA

Dimineața
când mă trezesc
umbra nopții
fuge.
Repede mă scol
din pat
și ascult
cântece.
Zorii-mi cântă !

Tuula TEIRI

studentă la Universitatea din Turku

FURTUNĂ

Ultimele păsări goneau cu vântul în căutarea unui adăpost sigur. Abia ajunseră să se pitească sub steașina verde a codrului, care acoperea des pantele văii, când un fulger subit, neașteptat ca erupția unui vulcan stins de demult, despărți cerul în două. Prelungul tunet se rostogoli peste dealuri, trecu în depărtare, apoi, reflectat, eoul se întoarse înapoi, amestecându-se cu al doilea tunet și

cu toate cele care urmară. Asurzitoarea canonadă începu să bată în pământ, din ce în ce mai repede și mai puternic.

Un iepuraș speriat de zgomot sări din vizuină și mâna îngrozit prin luncă, ascunzându-se de un persecutor mai groaznic decât o haită de câini, căci era invizibil.

Coroanele stejarilor uriași, cu putere și vitejie adunate timp de sute de ani și profund înrădăcinate în pământ, purtau o bătălie cruntă cu vijelia puternică, niciodată sătulă prin firea ei distrugătoare.

Într-un cuib agățat între două crăci mari plângeau disperat trei pui mici de granguri - pentru prima dată în viața lor întâlnindu-se cu asemenea luptă a stihiiilor - și care, până acum, înconjurați de ocrotirea părinților, nu mai avuseseră ocazia să cunoască adevărata primejdie.

Nori întunecoși și învolburăți, conduși de vânt, acoperiră cerul, ca și cum ar fi vrut să nu-i permită soarelui să privească bătălia.

Căzu întunericul, în care urletul vijeliei și bubuitura trăsnetelor, ca niște răsunete infemale, înghețau inimile tuturor vietăților.

Începu să plouă. Mai întâi încet, apoi din ce în ce mai repede și mai tare. La început separate, picăturile de ploaie se transformară în șiroaie neîntrerupte de apă, care băteau neîncetat pe frunziș, vrând parcă să inunde valea până la vârfurile copacilor. Apa se scurgea pe frunze și printre crăpăturile scoarței, adunându-se pe pământ, curgea pe povârnșuri spre fundul văii, urmând jgheburile vechi și săpând altele noi.

Un pârâu mic, ce trecea pe-acolo din vremuri imemorabile, deodată crescui, devenind puternic. Apele lui umflă ca niște valuri de mare în timpul unui uragan, mânau nestăvilite înainte, până când nimeriră peste un trunchi uriaș de copac, trântit de trăsnet. Se învârtiră, se învolburară și, neputând să-l sară, se vărsară larg în juru-i, cufundând sub apă aproape cu totul luncile de pe țărm. Toate creaturile care locuiseră acolo încercau să scape de pericol, urcându-se pe pante, sau - ca acel greier verde - sărind pe niște tufe.

Fumicile, totdeauna pregătite pentru diverse primejdii, astupau în grabă toate canalele ce duceau la cămara reginei. Când apa ajunsese în regatul lor subteran, piereau cu sutele, însă nu-și încetau treaba, sacrificându-și viața pentru existența viitoarelor generații.

O cârțiță bătrână, care mai trecuse prin astfel de situații, de astă dată își pierdu undeva instinctul de conservare și fugea înspăimântată încoace și încolo, pe când apa inunda și devasta coridoarele găurite cu atâta trudă. Și pentru ea furtuna aceasta avea să fie ultima.

Încet, totul începu să se potolească. Vijelia, ca și cum ar fi socotit că săvârșise destul rău acestei văi, zbură mai departe, în căutarea alteia, luând cu sine norii ploioși. Se liniști și canonada trăsnetelor, cedând locul vuietului înspumatului pârâu. Soarele se reîntoarse din exil și porni să-și trimită razele calde spre pământ. Păsările ședeau cât mai sus pe crengi și-și uscau penele, ciripind vesel. Castorii, ca niște adevărați specialiști, se apucară de treabă - construirea câteve diguri și înlăturarea trunchiului trântit, lăsând apele libertatea să-și vadă de drum.

Și viața trecea mai departe...

Iaroslav WESOŁOWSKI
student la Universitatea din Poznań

Gheorghe PĂUN : INSCRIPTII PE - UN BILET DE TREN

Dacă n-ai de lucru în Tarragona, umbli pe lângă oraș și tropăi prin pietre, negrijulu, poți auzi de sub țărână mormăitul nemulțumit al oaselor de roman cuceritor, ascunse acolo de două mii de ani și fărâmițate între timp de pluguri și de tropăituri nerespectuoase. Nici nu mai poți deosebi pietrele autentice, calcar de munte, de vertebrele rotunjite ale sutașilor, se zice - neînfricați, mai ales dacă erau cu suta, la grămadă. De pe Costa Dorada și până spre vest, spre Reus, măslinii numără între degetele rădăcinilor mătăniei de os roman, au și uitat să mai rodească de atâta număr. Mai la vale, pe Ebru, pe lângă Tortosa, dacă scurmi prundișul, își rânjesc strălucitori dintre pietre dinți mauri, făcându-și și acum, la o mie de ani de la moartea Cidului, curaj cu gândul că și Cidul e om, și moare. Uneori, în Delta del Ebre, pescarii mai îndemânatici trag în bărci cu năvodul platoșe întregi de aramă și aur, fără purtător, cochilii de maur transformat între timp în orez, în arșice, în fărâme de scoică ce nu sunt de scoică. Între Tarragona și Tortosa, a mai împănat pietrișul cu oase și Franco, El Caudillo, cu buna colaborare a brigăzilor internaționale. Doar șaizeci de ani au trecut, sunt oase aproape calde, dacă dau de pământ roditor sunt în stare să încolțească. Noroc că nu prea e pământ roditor pe aici, iar cel care este e ocupat de măslini căzuți în patima numărului. În partea asta de Spanie ar trebui interzis tropăitul, scormonitul prin pietre, aruncarea năvodului prea adânc, oamenii, aceștia de acum, ar trebui să meargă în mâini și cu mâinile goale, ca să umbra delicat și să fie cu ochii mereu la pietrele pe care le calcă și cu urechile mai aproape de mormăitul nemulțumit al cuceritorilor de sub ele.

Pietre albe, pietre calde, două mii de ani și încă, polizate, rotunjite, tălpi romane, tălpi barbare, tălpi mai tari ca piatra, iată, și durând doar prin rotundul

polizat în pietre albe, Colosseum, Caracalla, terme 'nalte ca cetatea, mirosind a abur, viciu și mărire decadentă, pietre roșii, piatră veche, colonade, capiteluri, socluri fără chip de consul, stele fără sarcofag, teatre-n care azi creștinii caută-n zadar pedepse, leii-s așezați la umbră, senatorii-s la senat, arcuri de triumf cu vulturi fără cioc și vârful de aripi, rotunjiți și ei de ochii scandinavilor tăcute, liceene travestite în turiste cu rucsac, bolți cu iederi, vic, verde, cucerind necucerita, Via Massima-n amiază, spre Tavere dând înaltă, tremurând sub tropăitul trupelor aliniate, pietre vechi se mișcă-n țărână, tresărind imperial, stai lipit de chiparosul ca o flacăra prelungă, ca o pensulă de verde, trec cohorte, trec sutașii, care grele trec alături, trec cu prăzi, cu vin și sclave, cu barbari bărboși în lanțuri, musculoși, înfometaji, stai deoparte și ferește, minunează-te din plin, piatra chiar se rotunjește, roți de-aramă, tălpi cu ghinturi, potcoviți cu fiare caii, praf ajungi de nu ții seama, vin din Dacia cea verde, cu păduri adânci și mute, vin din Asia Minor, Africa le știe frica, poate gali sunt cei învinși, iedera doar îi înfruntă. chiparoșii și Tavere, urmele-s mai tari ca talpa, golul mai solid ca zidul, sună undeva un clopot, efemer, familiar, au trecut, e iară vară, pietre albe, pietre calde, liceene travestite în turiste cu rucsac, rezemate de coloane și de socluri fără consul, rotunjind cu umăr tânăr piatra caldă, piatra veche, albul plin, imperial.

Lucrurile s-au întâmplat cam așa. Am coborât din avion - ca totdeauna, cam ofilit, cu creierul înmuiat de zornăiala motoarelor și cu tălpile încă neîncrezătoare în existența unei podele sigure - și, cu gândul la amicul meu, geamantanul, care călătorise despărțit de mine, am întins în fugă pașaportul polițistului care mă privea prin fereastra ghișeului lui de sticlă cu apatie disimulată în vigilență. Poza semăna, doar câteva fire albe în plus, dar nici măcar vameșii nu iau în seamă contrabanda cu păr alb, cu atât mai puțin polițiștii de frontieră, aveam și viză, dar se pierduse printre celelalte treizeci și una de vize din pașaportul meu cu treizeci și două de pagini - pe prima pagină e poza. A căutat-o destul de conștiincios polițistul cel apatico-vigilent, dar pentru că n-a găsit-o la prima încercare, am întins mâna prin fereastra ovală a ghișeului de sticlă, oprindu-l din răsfoială la viza potrivită. S-a luminat vizibil la față, un om = o viză, regulă simplă și clară, și a dat să-mi ștampileze pașaportul. O ștampilă peste altă ștampilă este aproape ca un călător fără viză. O viză = o ștampilă, altă regulă simplă și clară. Iar a început să-mi răsfoiască pașaportul. Iar în vremea asta, prietenul meu, geamantanul, amețea probabil pe banda de bagaje care îl arăta repetitiv pasagerilor neinteresaji de el. Știam eu un colțișor liber de pagină, am întins iar mâna. Amorsat fiind, polițistul nu a mai așteptat

să-mi trag mâna, a trântit ștampilă pe direcția potrivită și mi-a aplicat-o pe dosul palmei. Vizibil, deci valabil. O ștampilă = o călătorie. Mi-a făcut semn să trec mai departe.

De atunci, văzându-mi palma ștampilată și pașaportul preaplin, toți polițiștii de frontieră îmi aplică semnul intrării în țările lor minunate pe piele. Am ajuns până la umăr la mâna dreaptă și până la cot la cea stângă. Mă gândesc să las fața mai la urmă, să nu se spună cumva că nu mai semăn cu ăla din poză, și să trec la piept, eventual și la spate. O să fie cam greu să mă așez în poziția potrivită la ghișeul cu fereastră ovală, dar contez și pe colaborarea polițiștilor cu ștampilă. S-or strădui și ei puțin. N-am eu piele câte ștampile sunt ei dornici să-mi pună pe ea...

Ay, ay, ay, Dolores Anna, nume nou pentru păcate, gene grele, buze umezi, gât ademenind fierbinte, șold înalt visând flaminco, voi călca-n Torredembara înzăuat în solzi de rouă, la al doilea sfert de noapte, când se trag spre haciende și pescarii și turiștii, și părinții și amanții, te-oi răpi cu bună-voie, în caleașca mea de aur și de doruri catalane, strânge-te-oi să-ți curb mijlocul, înroșindu-ți buze umezi și mușcându-ți gât fierbinte, voi lăsa Torredembara, ay, ay, ay, fără de tine și ascunși sub cort de stele, prin măslini cu frunză mică, șușotind complici, impudici, te-oi iubi pe piatră caldă, furios de tandru mire, prins de-o răzbunare veche, beat de-o duioșie nouă, ars de sete bând din tine, nelăsând nimic pe mâine, care mâine?! care astăzi?!, ochi-ți vineți-bleu-adâncii vor uita să-și miște pleoapa, fascinați de meteorii ce-or cădea în cinstea noastră, peste Aragon, departe, și departe spre faleză, spre calcar bătut de ape, transformând în artificii pinii din Torredembara, ay, ay, ay, Anna Dolores, ardevor cu noi și pinii, nobilii, puternicii, martori poate la răpirea-ți, cine-i vede? cine-i crede?, vom rămâne-n hacienda cu măslini ornați cu stele, noaptea asta, multe alte, anotimp al jumelării, ne-om preface-n piatră caldă, șoldul tău visând flaminco, ochii tăi visând albastru, părul tău ne-amintindu-și vântul de pe Tibidabo, brațele-mi cătușe ferme vor păstra curbatul mijloc cum păstrează disperată, impasibilă și caldă, piatra altă piatră-n brațe, vom ajunge pe un soclu, cu inscripție săpată și cu alte scrijelite, de perechi trecând prin preajmă, "Amantlăc pe Tibidabo", nume nou pentru păcate, nume vechi pentru extaz, ay, ay, ay, Dolores Anna, catalana mea pierzare, preapierdută regăsiere.

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă, sufletului nostru doritor de moarte..., e ceva în ramuri care mă-nfioară, prea frumos e totul, prea multicolor, curcubeu stochastic, revărsat pe dealuri, cu foşnet metalic, parcă prefăcut, veveriţi de-aramă se trudesc în joacă, frunzele-mesaje a le scutura, bruma cea subţire parcă e beteală, marginile zării sunt săltate-n sus, să se vadă bine până lângă zare, galben-roşu-verde, cu nuanţe mi, funigei extatici, argintii şi leneşi, ca-ntr-o dioramă se-mpletesc plutind, dispărând sub glasul corbilor puternici, irizaţi cu-albastru peste abanos, soare de magneziu cineva deasupra, ţine-n echilibru luminând egal, pare-aşa perfectă toamna asta nouă, prea făcută parcă pentru a plăcea, inuman-estetic, până-n amănunte, că mi-e dor de-o ceaţă, de o ploaie lungă, ca să uit de versul rău prevestitor, poate-a zis poetul "temător de moarte", poate că la moarte nici nu s-a gândit, însă frumuseţea agresivei toamne parcă mă absoarbe şi mă ia spre ea, piesă anonimă într-un puzzle simplu, printre piese-frunze colorat şi eu, în vârtej cromatic să îmi pierd adresa, funigei pe pleoape şi pe păr să cresc, să mă poarte bruma de pe-un deal pe altul, părţi din mine-gânduri printre crengi s-agăţ, dăinuind ca toamna cât o brumă nouă şi căzând în iarnă fără de răgaz, niciodată toamna nu fu mai frumoasă, niciodată toamna nu mi-a dat fiori, până-n toamna asta, toamna cea mai toamnă, din atâtea toamne câte m-au tomnit, tomnir-aş tomnir-am alta, dorul cel de moarte poate ne-o uita, sufletului nostru temător de toamne, să-i ascundem versul cel bine-găsit...

ŞTIRI CULTURALE

În luna noiembrie 1996, a avut loc la Stockholm un seminar cu tema **Cultura în Bucureştiul postcomunist**, manifestare organizată de Universitatea din Umeå. Au fost invitaţi să participe, susţinând comunicări: Pavel Câmpeanu - *Bucureştiul ca spaţiu social*, Ion Bogdan Lefter - *Piaţa media în Bucureştiul postcomunist: între euforie şi standard profesionist*, Simona Kessler - *Schimbări în piaţa cărţii româneşti după 1990*, Nicolae Alexi - *Artiştili în România*, Mariana Celac - *Curtea din faţă şi curtea din spate: noul oraş pentru om*, Alex. Leo Şerban - *Film, modă, rock & impactul Occidentului*.